БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

1925 чылда үндезилеттинген

1961 ч. ИЮЛЬ 7 ПЯТНИЦА № 159 (4949).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

Өртээ 2 кап.

АЖААП АЛЫЫШКЫНГА БЕЛЕТКЕЛ

Тараа культураларының бедик дүжүү дээш областың тараажыларының демиселиниң баштайгы үечадазы чедиишкинниг чоруттунган. Областың барык-ла бүгү девискээринде үнүш элбек дүжүттү илередип турар. Механизаторлар машиналарны ховуларже үндүрүп, чеди чылдың үшкү чылының дүжүү дээш демиселдиң шинтпирлиг үе-чадазынче эгелеп кирер үе мырыңай ырак эвес. Механизаторлар комбайн парыгын ажылга эки белеткээн тудум-на ажаап алыышкын чедиишкиниг чоруттунар.

Тараалларның чидириин болдурбазы, хүлээлге өзүгаар 6,4 миллион пуд тарааны Төрээн чуртка бээри, бедик шынарлыг үрезин-биле хандыртынар — чеди чылдың сорулгаларын практиктиг шинтпирлээнивис, партияның XXII съездизинге күш-ажылчы белгевис ол. Ынчаарга ам аңаа белеткел бисте кандыгыл?

Чамдык ажыл-агыйларда механизаторлар тараа дээш демиселдиң ийиги үе-чадазынга өзулуг белеткенип турар. «Найырал» совхозтуң механизаторлары техниканы ак-сеткилдиг белеткээн. Ам совхозта 17 комбайн, 10 жатка септеттинген. Тараа кезилдези эгелегиже чедир совхоз чугле 9 комбайнны болгаш ажаап алыышкынның өске-даа чамдык машиналарын септээр. «Кызыл партизан» совхозта 45 комбайнның, 24 жатканың септелгези шуут дөозулган. Ол ышкаш «Тиилелге» совхоз септелгени чедиишкиниг чорудуп турар.

Элбекшилдиг дүжүттү ажаап алырынга хөй техника негеттинер. Ындыг болза-да комбайннар болгаш жаткалар септелгези областа ниитизи-биле дыка багай чоруп турар. 750 комбайнардан июль 1-те чедир үүтле 84, ол ышкаш 393 жаткалардан үүгле 48 септеттинген. Бай-Тайга, Өвүр районнарның колхозтары, «УТКА 25 чылы», «Барлык», «Шекпээр», «Сүт-Хөл», «Чыраа-Бажы», «Элегес» совхозтар чаңгыс-даа комбайн септеп албаан. Каа-Хем, Бии-Хем, Таңды районнарның колхозтарында септелге дендии өскүм темпилерлиг чоруттунуп турар. Чөөн-Хемчик районда техника септелгезиниң талазы-биле бөдүүн база эки эвес.

Техниканың септелгезин чаңгыс-даа хүн өскүмнадып болбас. Ол чугула ажылга эң дуржулгалыг комбайнерлер, жаткаларның машинистери, мергежилдиг септекчилер хаара туттунган турар ужурлуг. Партия болгаш совет организацияларының сорулгазы—ажаап алыышкын техниказының септелгезинде механизаторларның күш-ажылын шын организастаар талазы-биле колхозтар болгаш совхозтар удуртукчуларынга дузалаары, машиналар септелгезин өй-шаанда доозарын база ооң бедик шынарын чедип алыры болур. Ооң-биле кады тараа кезилдези эгелегиже чедир агрегат бүрүзүн механизаторлар-биле бүрүн четчеләэри эргежок чугула.

Ажаап алыышкынны чедиишкиниг чорудары тараа хүлээп алыр пунктуларны эки белеткээринден хамааржыр. Ам областың тараа хүлээп алыр пунктуларында материал-техниктиг баазаларны септээриниң, тараа складтарын, тараа кургадыр черлерни, асфальтылаан шөлчүгештерни болгаш өске-даа тудугларны тударының талазы-биле улуг ажыл чоруттунуп турар.

Июльдуң 1-де байдал-биле алырга белеткелдериниң область эргелелиниң чер-черде органнары капитал болгаш үүрмек септелге-биле тараа складтарының 90 хуузун, тараа кургадыр черлерниң 70 хуузун, асфальтылаан шөлчүгештерниң 75 хуузун, тараа арыглаар машиналарның 90 хуузун, механизация чепсек-хереклелериниң 85 хуузун септээн. Туранның, Бай-Хаактың тараа хүлээп алыр пунктулары (директорлары эштер Пячугин, Яровиков) материал-техниктиг баазаларны септээр талазы-биле боттарының коллективтерин эки организастаан. Ооң түннелинде од пунктуларда тараа складтарының, тараа кургадыр черлерниң, тараа арыглаар машиналарның, автодензилерниң септелгези колдуунда доозулган.

Ындыг болза-да Чадананың, Шагаан-Арыгның, Кызыл-Мажалыктың, Сарыг-Септиң тараа хүлээп алыр пунктулары тараа складтарының, тараа кургадыр черлерниң септелгезин база оларның тудугларын ооңум темпилиг чорудуп, бо чугула ажылды четпес организастап турар.

Чаа тудуглар тудуп турган, Кызылдың төп сайгарылга баазазын алгыдары, ол ышкаш хөнукта 160 тонна тараа кургадыр черни тудары көрдүнген. Аңаа немей тудар 12,8 муң тонна тараа кирер ийи чаа складтың тудуу үүгле 60—80 хуу кылдынган. «Тыва тудуг» трези Кызылдың төп сайгарылга баазазына 10 муң дөрбелчин метр шөлдү асфальтылап бээр хүлээлгезинче амга чедир эгелеп кирбээн.

Ажаап алыышкын ажылдарын чедиишкиниг чорударының чугула үүлү оларны тода планнаары болур. Колхоз, совхоз бүрүзүнге ажаап алыышкын чорударының ажылчын планнары бо хүннерде чогаттынган турар ужурлуг. Кандыг тарааның кайы хире үеде, канчаар ажаары ол планнарга көрдүнген турары, ооң-биле кады комбайнер, машинист бүрүзү болгунуң ажылдаар участогун баш бурунгаар билген турары чугула.

Колхозтар болгаш совхозтар бо чылын бүгү тараа культураларын ажаап алыышкынның делилгелиг аргазы—аңгылап ажаар арга-биле чорудар. Ынчангаш ажыл-агый бүрүзү аңгылап ажаар арга-биле ажылдап шыдаар комбайнерлерни, машинистерни белеткээри, аныяк механизаторларга ол арганы баш бурунгаар өөредири, ажыл-агыйда бар комбайннарны, жаткаларны аңгылап ажаап алыышкынга белеткээри эргежок чугула.

Дүжүт ажаап алыышкынында аар-саар үүрмек чүве чок. Партия, совет организациялары, колхозтар, совхозтар, автоажыл-агыйлар удуртукчулары, тараа хүлээп алыр пунктуларның директорлары ажаап алыышкын эгелегиже чедир ажаап алыышкын техниказын, материал-техниктиг баазаны шынарлыг белеткеп, септээринче механизаторларны, колхозчуларны, совхозтар ажылчынарын организастап, дүжүт ажаап алыышкынынга чедиишкиниг ужуражыр ужурлуг. Тараа дээш демиселдиң шинтпирлиг үе-чадазының чедиишкини ооң хамааржыр.

ДОПЧУЗУ-БИЛЕ

Үнүш чаагай

Барыын-Хемчик районда «Большевик» колхоз бо чылын хувуруза-ны шилиттинген, эки ажылдап кылдынган, суггаттыг шөлдерде олурткан. Үнүш чаагай дүжүттү көргүзүп турар.

Кукурузаның чайгы суггарылгазының баштайгы эвлээн июнь айда бүрүн доосган. Суггарычыларның иштинде Кара-оол, Бичедей, Очаа, Оолак ышкаш кызымак комсомолчуларны айтыры чугула.

Кукуруза звенозунда «Беларусьтарның» башкарыкчылары Дагаа-биле Манган-оол олар амгы үеде культивацияны мергежилдиг чорулуп, 155 гектар шөлдүң арыг, байлак дүжүүдү дээш чайгы ажаалдаже улуг кичээнгей салып турарлар.

Чартык чыл планы күүсеттинген

ТОРГАЛЫГ. Алдарлыг чеди чылдың үшкү көдээ ажыл-агый чылында Өвүрнүң «Торгалыг» колхозунуң малчыннары бедик көтүолуушкүнүг ажылдап турар. СЭКП-нин XXII съездизинге уткуштур хаптарган чарыштың түннелинде колхоз чартык чылда күрүнеге 125 тонна эт садар планын 102,7 хуу күүсеткен. Ол ышкаш 48 тоннаның орнунга 52,2 тонна дүктү хиирген.

Дус-Даг көдээ Советтиң (даргазы А. Бадыргы, секретары К. Баир-Белек) талазы-биле чартык чылдың хүлээлгелери база багай өвес күүсеттинген. Чижээ, бо чылдың баштайгы чартында күрүнеге сүт белеткээринің планын 137,4 хуу, дүктү—103 хуу күүсеткен, а эштти планда көрдүнгениниң 83 центнерни хөйну дужаалган.

КУДР-ниң партия-чазак төлээлери Москваже ээп келген

МОСКВА. (СЭТА). Көрей Улус-Демократтыг Республиканың партия-чазак төлээлериниң баштыны Көрейниң Күш-ажылчы партиязының ТК-ының даргазы, КУДР-ниң Министрлер Кабинединиң даргазы эш Ким Ир Сен июль 5-те Украинаның найысылалы Киевтен Москваже ээп келген. Ким Ир Сен-биле кады өске-даа көрей төлээлер, а ол ышкаш КУДР-ниң партия-чазак төлээлерин үдеп чораан СЭКП ТК-ның Президиум кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары Ф. Р. Козлов болгаш албанның өске-даа кижилери Москваже база ээп келген.

ДЭЭДИ ӨӨРЕДИЛГЕ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫНЫҢ БҮГҮ-ЭВИЛЕЛ ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛЫ

ССРЭ-ниң Дээди болгаш ортумак тускай өөредилге министри В. П. Елютиннің илеткелиниң допчулалы

Бистиң чуртувуска коммунизмни тургузарының хөрээнге дээди школаның салыышкынының дугайын илеткелчи чугаалаан. Дээди өөредилгени хөгжүдеринге, экономиканың болгаш культураның бүгү адырларынга хереглээр мергежилдиг кадрларны белеткээринге Коммунистиг партия болгаш Совет чазак кезээде улуг кичээнгейни салып келген болгаш ам-даа салып турар. Дээди совет школаның белеткээни эртемденнер болгаш тускай эртемниглер ажылчын аңгы-биле база бүгү совет улус-биле кады эртемни болгаш техниканы хөгжүдеринге, октаргай делегемин шинчилээринге, атомнуг энергияны тайбың соргулага ажыглаарынга болгаш эртем-билиглериниң өске-даа хөй-хөй адырларынга шылгарааңгай чедиишкиннерни чедип алганнар.

Дээди совет школаның хөгжүлдезинде чедиишкиннерни айытпышаан, Совет эрге-чагырганың чылдарында ССРЭ-ниң дээди өөредилге черлери 4,8 миллион аныяк тускай эртемниглерни белеткеп үндүрген деп эш Елютин дыңнаткан. Амгы үеде дээди өөредилге черлеринде 2,4 миллион студентилер өөренип турар, ол болза Европаның бүгү-не капиталистиг чурттарында дээди өөредилге черлеринде өөренип турарларны катай алганындан безин ийиден ажыг катап хөй болуп турар. Инженер кадрларны белеткеп үндүрериниң талазы-биле Совет Эвилели АКШ-ты кириштир бүгү-ле капиталистиг чурттарны шагда мурнай берген. Амгы үеде ССРЭ инженерлер белеткээр талазы-биле АКШ-тан үш катап ажып турар.

Ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунуңу бүгү-ле адырларынга хереглээр бедик мергежилдиг кадрлар ам бисте белеткеттинген. Чурттуң улус ажыл-агыйында дээди эртемниг 3,6 миллион хире кижилер ажылдап турар, ол болза хаанныг Россияга турганындан 26 катап хөй. Ол тускай эртемниглерниң аразында — 1,4 миллион хире башкылар, 400 муң ажыг эмчилер бар. Улус ажыл-агыйында ажылдап турар инженерлер АКШ-тыңга бодаарга ийи ажыг катап хөй. Олар ам 240 муң кижи кылдыр санаттынып турар — ол 1953 чыл-биле деңнээрге барык-ла ийи катап хөй.

Национал кадрларны, ооң иштинде техниктиг интеллигенцияны белеткээрин бүгү-ле эвилел республикаларда организастаан. Университеттер, техниканың, көдээ ажыл-агыйның, эмнелгенин, башкылаашкынның өөредилге черлери азы факультеттери чок ындыг республика ам чок.

Совет күрүнеңиң дээди школазы делегейде эң-не демократтыг болуп турар, халас өөредилге чедип алырының болдунар аргазы бар ажылчы чоннарга дээди өөредилгениң эжиктери делгеми-биле ажыттынган деп илеткелчи айыткан. Эң-не сайзыраңгай капиталистиг чурт — Американың Каттышкан Штаттарында — студентилериниң улуг хөй нуруузу өөренгени дээш хөй түүнү төлеп турарлар.

Совет күрүне болза дээди школаның ажылын эжижидерин, кадрлар белеткээриниң шынарын бедидерин үзүктел чок чедип албышаан, улус өөредилгезинге чарыгдалдарны чыл келген тудум көвүдедип турар.

Школаның амыдырал-биле харылзаазын быжыглаар дугайында болгаш улус өөредилгениң системазын улам ыңай хөгжүдер дугайында Хоойлуның канчаар күүсеттинип турарының дугайын министр чугаалаан. Коммунизм тургузуушкунуңу калбарышкынының үезинде дээди школаның мурнунда туруп турар сорулгаларны ол документиде тодаргайлаан деп, ол чугаалаан.

«Дээди школаны эде тургузарында кол үүве үүл дээрге, ону амыдыралбиле сырый харылзаштырары, тускай эртемниглерни коммунизмниң идепкейлиг тургузукчулары кылдыр кижизитпишаан, оларның практиктиг болгаш эртем-теориялыг белеткелии дыка эжижидери болур». (Н. С. Хрущев).

Чаа хоойлуга дүүштүр тускай эртемниглер белеткээр талазы-биле дээди школаның ийи чыл дургузунда ажылынга эвээш эвес түүнелдер чедип алдынган.

Дээди өөредилге черлерин четчеләэри эжижээн, оларга бүдүрүлгениң, көдээ ажыл-агыйның мурнакчыларын, коммунистиг күш-ажыл бригаделарының кежигүннерин, практиктиг ажыл стажтыг аныяктарны хөйүбиле хүлээп ап турар апарган. Бир эвес 1957 чылда дээди өөредилге черлериниң бирги курстарынга хүлээп алганнарның санының үүгле 28 хуузу практиктиг ажыл стажтыг аныяк оолдар, кыстар болгаш Совет Армиядан халажып келген кижилер болуп турган болза, 1960 чылда олар 57 хуу болу берген. Ам дыка хөй республикаларның дээди өөредилге черлеринде бирги курстарның студентилериниң хөй кезии бүдүрүлгеден келген аныяктар болуп турар.

Бүдүрүлгелер, тудуглар, колхозтар, совхозтар эң-не белеткелдиг ажылчын болгаш көдээ аныяктарны дээди өөредилге черлеринче өөредири-биле чорудуп турарлар. Ол чорук тускай эртемниглер белеткээринге бүдүрүлгениң ролюн болгаш харыысалгазын бедидип турар, ол болза социалистиг демократияның хөгжүлдезинде чаа үүл болуп турар деп, илеткелчи демделээн.

Дээди школаны чаарты тургускан чорук студентилериң бүдүрүлге практиказынга, эртем-шинчилел ажылдарын хөгжүдеринге чогумчалыг түүнелдерни берген. Ам эртем шинчилелдеринде 200 муң ажыг студентилер киржин турарлар.

Техниктиг өөредилге дугайында эш Елютиннің чугаалааны болза: өөредилгени бүдүрүкчүүт күш-ажыл-биле каттыштырарының оруунда үүгле баштайгы базымнар кылдынган. Дээди өөредилге черлериниң ажылының мурнакчы дуржулгазын нептередирин организастап, өөредилге чорудулгазын соксаал чокка сайзыраңгайжыдар, студентилериң бүдүрүлгечи ажылын дээре организастап, инженерлериң экономиктиг белеткелин күштелдирер ужурлуг.

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге кадрларны белеткээриниң айтырыгларынга улуг кичээнгейни илеткелчи көрүндүрген. СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң шинтпирлери ажылхеректи эки билир болгаш билиин практика кырынга ажыглан шыдаар аргалыг тускай эртемниглерни белеткээри дээш дээди өөредилге черлериниң тарылгазын

Суурларның чаагайжыдылгазы, бажыңнарның арыг-шевер культуразы дээш

★ ★ ★

СЭКП ОБКОМУНУҢ БЮРОЗУНДА БОЛГАШ ОБЛКҮҮСКОМДА

„Колхозчу араттарның болгаш совхозтар ажылчыннарының бажыңнарынга эң эки амыдырал-чурттал дээш“ социалистиг чарыштың түңнелдериниң дугайында болгаш 1961 чылдың эрткен 5 айларының дургузунда областың колхозтарынга, совхозтарынга чурттал бажыңнарының, культура-амыдырал тудугларының чоруп турар байдалының дугайында

«Колхозчу араттарның болгаш совхозтар ажылчыннарының бажыңнарынга эң эки амыдырал-чурттал дээш» область калбарган социалистиг чарыштың түңнелин СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң күүскому чугаалажып көргеш, партия, совет организациялары колхозчуларның, совхозтар ажылчыннарының амыдырал-чуртталгазын өскижидип, культуразын бедидер, суурларны арыг-шевер болдуруп, чаагайжыдар талазы-биле чамдык эки түңнелдерни чедип алганын демдеглээн. Чамдык районнарның малчыннарының культурлуг амыдыралы көскүзү-биле өскижип турар.

Столоваяларның, чунар бажыңнарының, клубтарның, уруглар садтарының болгаш яслилерниң, школаларның, эмнелге черлериниң тудуглары Каа-Хем районнуң колхозтарында эрткен чылдаазында бодаарга организастыг туттунуп турар. Суурларны чаагайжыдып ногаанчыдар, эргиде туттунган бажыңнарны аянныг хевир киирип, бажыңнар чанында ыяштарны олурткулаан.

Чөөн-Хемчик районнуң «Чыраа-Бажы» совхоз суур чаагайжыдылгазының талазы-биле эки түңнелди чедип алган. Аңаа турган «Коммунизмче орук» колхозту совхоз кылдыр эде организастаан соонда, совхозтуң ажылчыннарының культуразын болгаш амыдырал-чуртталгазын өскижидериңче угланган өлөөн хемчегларни ап чоруткан. Ында ам 400 олуттуг чаа клубту болгаш чурттал бажыңнарын тудуп турар, 2 хову турлаан ажылгалга киирген. Уруглар яслизин чаңгыс аай хевирлиг, делгем чырык верандалыг, ойнаар шөлдуг кылдыр чаартып кылган. Суурга 2600 ыяштарны болгаш чадан үнүштерни тарып олуртуп, ооң херимнерин кылып чурумчуткан. совхозтуң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының хөй кезии боттары ногаанны тарып олурткан, сүт-бараан фермаларында болгаш совхозтуң салбырларында механизаттатынган хойму бригадалар тургустунган.

Каа-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчулары боттарының суурун культурлуг өзү-биле чаагайжыдып турар. Колхозчулар чаагайжыдыр туттунган бажыңнарда чурттан турар, ниити чунар бажыңныг, дериг-херекселдери-биле эки кылдынган пионер лагерьлиг, дыштанылга парыында чайгы столоваялыг, буфеттиг, танцы, хол бөмбүг ойнаар шөлдерлиг. Парикмахерскаяны, дааранылга мастерскаязын, аалчылар бажынын, чаа столоваяны болгаш чазанылга мастерскаязын ажылгалга киирген, сее чылдың школазын, 2 чурттал бажыңын тудуп турар.

Амыдырал-чурттал ганы өскижидер талазы-биле Улуг-Хем районнуң «Чодураа» колхозта чамдык ажылдар кылдынган. Ында колхозчуларның бажың бүрүзүнде хлеб быжырар печкалар бар, аңаа боттары хлебни быжырып турар. Бажың чанының шөлүнде картофель болгаш ногааларны тарып олурткан. Суурда хлеб быжырар чер доктаамал ажылдап, колхозтуң чазанылга мастерскаязынга бажың иштинин эт-херекселдерин кылып, будурүп турар.

«Өөк» болгаш «Межегей» совхозтарда чурттал бажыннарының тудуу база-ла эки чоруп турар. «Өөк» совхоз 400 дөрбелчин метр хемчеңдиг чурттал шөлүн ажыглалга киирген, чурттал бажыны тудар планын ол совхоз чартык чылда 70 хуу, «Межегей» совхоз 57 хуу күүсеткен.

Чамдык районнарның партия, совет органнарының болгаш колхозтар баштаар черлериниң база совхозтар дирекцияларының талазынан культурлуг амыдырал-чуртталгаже, суурларның чаагайжыдылгазынче кичээнгей салырын кошкатканындан областың чамдык районнарында чурттал бажыңнарының болгаш культура-амыдырал тудугларының планының күүседези бо чылын дүвүренчиг байдалда туруп турарын СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш облкүүском демдеглээн.

Чурттал бажыннары тударының чыл планы областың колхозтарынга эрткен беш айларның дургузунда чүгле 11,8 хуу, а совхозтарга 21,6 хуу күүсеттинген.

Колхозчу араттарның культуразын болгаш амыдырал-чуртталгазын кедурер талазы-биле ажыл Барыын-Хемчик, Эрзин, Таңды, Бии-Хем районнарда кончуг багай чоруп турар. Ылаңгыя Бии-Хем районнуң колхозтарында чурттал болгаш культура-амыдырал тудуглары кончуг организас чок чоруп турар. Ол районнуң 4 колхозу культура-амыдыралдың 8 тудугларын тудар турган чүгле 2-ни, чуртталганың 40 бажыңнарын тудар турган чүгле 7-ни туткан. Эрзин район 40 чурттал бажыны тудар планындан чүгле 2-ни туткан, Таңды болгаш Барыын-Хемчик районнар чаңгыс-даа дөрбелчин метр чурттал шөлүн ажыглалга киирбээн.

Областың дыка хөй колхозтары, совхозтары тудуг материалы белеткээрин кончуг багай чорудуп турар болгаш бар аргаларны долузу-биле ажыглап шыдавайн турар. Пилорамалар болгаш ыяш сөөртүр техникамыз аңаа турар чоруу хөвүдээн. Саман болгаш өске-даа тудуг материалдарын будурери областың барык район бүрүзүнде кагдынган.

Чамдык районнарның удуртукчулары болгаш ажыл-агыйны удуртуп турар кижилер чурттал тудугларының болгаш суурларның чаагайжыдылгазының шынарынче кичээнгейни кошкак салып турарындан колхозтарда, совхозтарда кылдынган чамдык чурттал бажыңнарының, культура-амыдырал тудугларының херими, крышазы чок, чамдык чурттал бажыннарының соңгалары чаңгыс каът, печказы салдынмаан болгулаар.

Мооң мурнунда районнар төптери тургулаан суурлар Чаа-Хөл (совхоз директору эш Доржудай) болгаш Суг-Аксы (совхоз директору эш Соловьев) шуут чаагайжыттынмайн турар. Ол суурларда чуртталганың болгаш культура-амыдыралдың тудуглары чоруттунмайн турар, бажыңнарның септелгезинче сагыш салыры шуут уттундурган.

Мооң мурнунда колхозтар төптери тургулаан суурлар — Ак-Туруг (ам «УТКА 25 чылы» совхозтуң салбыры), «Шекпээр», «Улуг-Хая» совхозтарның төптери, «Барлык» совхозтуң салбыры Аксы-Барлык болгаш «Суг-Хөл» совхозтуң салбыры Алдан-Маадырда суурларның чаагайжыдылгазынче, ногаанчыдылгазынче кичээнгей кончуг кошкааган.

Кызыл хоорайның «Тере-Хөл», Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг, Бай-Тайганың «Малчын», Чөөн-Хемчиктиң «Искра» колхозтарында культура-амыдыралдың эргежок чугула тудуглары багай чоруттунуп турар.

«Колхозчу араттарның болгаш совхозтар ажылчыннарының бажыңнарынга культурлуг амыдырал-чурттал дээш» социалистиг чарышка 18 өг-бүлени тиилекчи болган деп саналар болгаш оларны СЭКП обкомунуң болгаш облкүүскомнуң Хүндүлел бижии-биле шаңнавышаан, областың Хүндүлел самбыразынга киирерин СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш облкүүском шиитпирлээн.

Колхозчуларның, совхозтар ажылчыннарының бажыңнарынга культурлуг амыдырал-чуртталгазы, суурларның чаагайжыдылгазы дээш области калбарган социалистиг чарышка болгаш ону организастаарынга идепкейлиг киришкен 46 кижини СЭКП обкомунуң болгаш облкүүскомнуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар.

ЭКИ ЧААГАЙЖЫДЫЛГАЗЫ ДЭЭШ МООҢ АДААНДА КОЛХОЗТАР БОЛГАШ СОВХОЗТАР СУУРЛАРЫН ХҮНДҮЛЕЛ САМБЫРАЗЫНГА КИИРЕР:

а) Чөөн-Хемчик районнуң **«ЧЫРАА-БАЖЫ» СОВХОЗТУҢ СУУРУН;**
б) Каа-Хем районнуң **ЛЕНИН АТТЫГ КОЛХОЗТУҢ СУУРУН;**
в) Улуг-Хем районнуң **«ЧОДУРААА» КОЛХОЗТУҢ СУУРУН.**

Колхозтарның, совхозтарның суурларын чаагайжыдар болгаш ногаанчыдар талазы-биле база чурттал ганың болгаш культура-амыдыралдың тудугларынга чедиишкиннерлиг болганы дээш СЭКП обкомунуң болгаш облкүүскомнуң шилчип чоруур Кызыл тугун тургузарын шиитпирлээн.

Социалистиг чарыштың түңнелин чугаалажып көргеш, мооң үстүнде айыткан четпестерни узуткаарын болгаш колхозчу араттарның, совхоз ажылчыннарының культурлуг амыдырал-чуртталгазын өскүрер дээш ажылды ажылчы чоннуң ортузунга калбартырын СЭКП райкомнарынга, райкүүскомнарга, колхозтар баштаар черлеринге, совхозтар дирекцияларынга дааскан.

СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫШТЫҢ ТИИЛЕКЧИЛЕРИ БОЛГАН МООҢ АДААНДА ЭШТЕРНИ СЭКП ОБКОМУНУҢ БОЛГАШ ОБЛКҮҮСКОМНУҢ ХҮНДҮЛЕЛ БИЖИИ-БИЛЕ ШАҢНААР БОЛГАШ ОБЛАСТЫҢ ХҮНДҮЛЕЛ САМБЫРАЗЫНГА КИИРЕР:

БИРГИ ЧЕРНИ ЭЗЛЭННЕР

1. **МОНГУШ Кулча Калгаевна,** Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчузу.
2 **СЕВИК Анай Сюрюновна,** Бай-Тайга районнуң «Малчын» колхозунуң колхозчузу.

ИЙИГИ ЧЕРНИ ЭЗЛЭННЕР

1. **ШОЖУН Чурукпай Кара-Даргаевна** (өг-бүленин эр өзи Шожун Кирилл Конзурунович), Кызыл хоорайның «Тере-Хөл» колхозунуң колхозчузу.
2. **ТАКТАЛ Мижирмаа Намчаловна** (өг-бүленин эр өзи Тактал Адыя), Каа-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу.
3. **ШЫЙЛА Уржутмаа Тараачыновна** (өг-бүленин эр өзи Шыйла Шыырап Аганакович), Тес-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу.
4. **ДОНГАК Калчан-Сюрюн Лаклановна** (өг-бүленин эр өзи Донгак Чимит-оол), Чөөн-Хемчик районнуң «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.
5. **ХОМУШКУ Долзаң Сендиевна** (өг-бүленин эр өзи Хомушку Доскай), Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң колхозчузу.

ҮШКҮ ЧЕРНИ ЭЗЛЭННЕР

1. **МИЖИТ-ХУУРАК Долума Кыргысовна** (өг-бүленин эр өзи Норбу-оол Иван Кенденович), Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозтуң колхозчузу.
2. **БИЛЗЕТМАА Раиса Сундуевна,** Таңды районнуң «Совет Россия» колхозтуң колхозчузу.
3. **НОРУКПАН Барыңмаа Шарапай** (өг-бүленин эр өзи Норукпан Сергей Шаганмай), Бии-Хем районнуң «Өөк» совхозтуң ажылчыны.
4. **ОНДАР Биче-оол Дузагашовна** (өг-бүленин эр өзи Сержин-оол), Таңды районнуң «Кызыл партизан» совхозтуң ажылчыны.
5. **ДОСПАН Маспын-оол Донгаковна,** Улуг-Хем районнуң «Чодураа» колхозтуң колхозчузу.
6. **МОНГУШ Бопуян Шактаровна** (өг-бүленин эр өзи Монгуш Өктек-оол Барбажыкович), «Суг-Хөл» совхозтуң ажылчыны.
7. **СЕРЕН Салчак Чымбаевна,** Бай-Тайга районнуң «Тээли» совхозунуң ажылчыны.
8. **КОЛ Тамара Доктаевна** (өг-бүленин кол өзи Борис Болзан), Каа-Хем районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчузу.
9. **СЕРЕН Серенмаа Авировна** (өг-бүленин эр өзи Има Каваа Бичеевич), Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчузу.
10. **ДУНГАР Сат Чадамбаевна** (өг-бүленин эр өзи Монгуш Топтукович Седен), Улуг-Хем районнуң «Найырал» совхозунуң ажылчыны.
11. **КАРА-НАВА Сарыг-оол Тюлюшевна** (өг-бүленин эр өзи Ховалыг Мандый-оол Балданович), Улуг-Хем районнуң «Улуг-Хая» совхозунуң ажылчыны.

Ол ышкаш «Колхозчу араттарның, совхоз ажылчыннарының бажыңнарынга эң эки амыдырал-чурттал дээш» социалистиг чарышка эки түңнелди көргүскен болгаш ону организастап чорудар ажылга идепкейлиг киришкен колхозчулардан, совхозтар ажылчыннарындан болгаш партия, совет органнарның активтеринден, кадаа интеллигенциялардан 46 кижини СЭКП обкомунуң болгаш облкүүскомнуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаан.

Колхозтарга, совхозтарга шеф ажылы

Бистиң областың кодаа ажылагыйының ажыл-ишчилери часкы ховуу ажылдарын чедиишкиниг чорудуп, тараа болгаш өске-даа культураларның тарылгазының планнарын ажыр күүсеткен. Олар эт, сүт, дүк болгаш тараа будурерин көвүдедип, ол продуктуларны күрүнеге садарының талазы-биле алган социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде ажыр күүседир дээш бир демниг ажылдап турарлар.

Бо улуг болгаш харыысалгалыг сорулгаларны шиитпирлээринге хоорайның ажылчы чоннарының кодаа-ге шеф дузаламчызы улуг рольду ойнап турар. СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң төөгүлүг шиитпирлери үнгениниң сөөлүнде Кызыл хоорайның будурулгелериниң болгаш организацияларының колхозтарга болгаш совхозтарга шеф ажылы элээн күштелген турган. Чамдык будурулгелериниң болгаш организацияларның төлөөлекчилери боттарының шефтеп турар колхозтарынга болгаш совхозтарынга барып, оларның удуртукчулары-биле, активтер-биле ужуражып, шеф ажылының планнарын олар-биле кады чогаадып ап тургулаан.

Даг экспедициязының эргелели (начальниги эш Богомол) бодунуң шефке алган «Тиилелге» совхозу-биле аразында эки харылзааны тургускан. Эргелелдиң ажылдакчылары ажыл-агый черинге үргүлчү барып, совхозтуң мурнунда тургустунган сорулгаларны шиитпирлеринге, социалистиг хүлээлгелерни күүседиринге практиктиг улуг дузаны чедирип келген. Чижээ, совхозка тур үеде ажыглаар кылдыр ыяш сөөртүр машиналарны, автогрейдерлерни эргелел чери берип турар. Механизаторлар чурттаар көжүрүп чоруур 10 вагончиктерни кылып берген, оларның бирээзин чунар душтуг кылдыр таарыштыр кылган.

Часкы ховуу ажылдарының үезинде совхозтуң үрезиннерин болгаш өске-даа чүүктерин сөөртүр кылдыр 5 автомашиналарны тускайлап үндүрүп берген. Ажыл-агый черинин мастерскаяларынга эргелелдиң дуржулгалыг токары 20 хонукта барып ажылдаан. Часкы тарылга үезинде кывар чүүлду тускай бензовоз-биле чедиргеш, агрегаттарга кудуп берип турган. Даг экспедициязының мастерскаязынга совхозтуң «ГАЗ-51» автомашиназын база септеп берген.

Коллективтиң бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмүнүң ойнакчылары совхозтуң төвүнге барып, боттарының солун концерттерин ажылчыннарга көргүзүп келген. Олар сиген кезилдезиниң, дүжүт ажаап алышкынының хүнеринде бригадаларга барып, солун номерлерни көргүзери-биле ам белеткенип турарлар.

Тыва автотрест эргелели бодунуң шефтеп турары «Межегей» совхозка эки дузаны база чедирип келген. Совхозтуң мастерскаязында вулканизация установказын тургузуп берген. Парник ажылынга хереглээр 200 кезек рамаларны коллектив кылган. Теплица иштинге бус-биле чылыдар батарейлерни тургузарынга тускай мергежилдиг дөрт кижи совхозка барып ажылдааннар.

Чурт үлетпур эргелелиниң коллективи Каа-Хем районда бодунуң шефке алганы «Бурунгаар» колхозка часкы тарылга үезинде 6 механизаторларны 6—10 хонук хуусаалыг чоруткан. Коллективтиң күжү-биле колхозчуларга 100 кезек раманы кылып берген. Бүгү делегей байдалының дугайында лекцияны колхозчуларга номчаан болгаш бот-тывынгыр уран үүл бөлгүмүнүң артистериниң концертин база көргүскен.

Сельэлектронуң коллективи Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң Кара-Хаак бригадазын шефке алган. Электриниң янзы-бүрү материалдары-биле бригадага ол багай эвес дузалап турар. Ындыг болза-даа чамдык будурулгелериниң болгаш албан, организация черлериниң удуртукчулары колхозтарга болгаш совхозтарга шеф дузаламчызы көргүзер талазы-биле хүлээлгелерин четпес күүседип турарлар.

Аъш-чем үлетпүр эргелелиниң коллективи (начальниги эш Маркин) бодунуң шефке алганы Таңды районда Сталин аттыг колхозка чүгле чаңгыс удаа концерт көргүскениниң аңгыда, колхозтуң ажыл-агый сорулгаларын шиитпирлээринге кандыг-даа боттуг дуза чедирбейн келген. Бии-Хем районнуң «Искра» колхозун шефтеп турар, облкүүскомнуң ИХЭ-ниң коллективинин дугайын база-ла ынчаар чугаалап болур. Мырынай чоокта чаа-ла ол улуг коллектив СЭКП-ниң XX съездизи аттыг турган колхозка шефтээш, өскелерге үлегерин үргүлчү көргүзүп турган. Ооң удуртукчулары областың солуннарын, радиону дамчыштыр боттарының ажылының дуржулгазын чырыдып турганнар. Ынчалза-даа «Искра» колхозту шефке алган, ол барык чуну-даа кылбаан чорукту демдеглевес аргажок.

Харылзааның область эргелелиниң болгаш хоорай конторазының коллективтери Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң Эөрбек бригадазынга эрткен чылдарда эки дузалап, мал чемнери белеткээр, дүжүт ажаап алыр ажылдарга үргүлчү киржип келген. Ынчалза-даа бо чылын харылзаачылар шеф дузаламчызын чүгле ийи радиоприемник септээри-биле кызыгаарлаттынган.

Облпотребсоюзтуң коллективи Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» колхозунга шеф дузаламчызы көргүзер талазы-биле эки планны чогаатган. 200 га кур чернин аңдарары, 3 километр узун дурттуг буганы аштаары, колхозтуң тайгада белеткээн ыяжының чамдык кезиин тудуг участоктарынга чедирип бээри, тудуг ажылынга, колхозчуларның кушажылын организастаарынга техниктиг дузаны көргүзери дээш оон-даа өске үүлдер ол планда кирген турган. Ынчалза-даа организакчы ажылдың четпезинден ол чугула хемчеглер чүгле саазын кырында артган. «Тыва тудуг» трезиниң ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары Каа-Хем районнуң «Совет Тыва» колхозунга шеф дузаламчызын кончуг багай боттандырып келген.

Областың төвүнде элээн хөй бүдүрүлгелериниң, тудуг, транспорт организацияларының болгаш албан черлериниң чамдык удуртукчулары колхозтарга болгаш совхозтарга дузалаар ажылды ийиги чергениң айтырыы кылдыр көргеш, ол чугула ажылче кичээнгейни кошкатканын, а ол ышкаш Кызыл хоорай Соведениң күүскомунуң талазындан удуртукчуларга негелдени шыңгыы салбайн турганын үстүнде фактылар тодаргай херечилеп турар.

Ам колхозтар, совхозтар бүрүзүнде тарааның чайгы ажаалдазы, мал чемнериниң белеткели хайныышкынныг чоруп турар өйде боттарының шефке алган колхозтарының, совхозтарының кодаа ажыл-агый продуктуларын будурерин база күрүнеге садарын көвүдедир талазы-биле алган социалистиг хүлээлгелерин күүседиринге дузалажыры кызылчыларның чаагай хүлээлгези. Ажылчы чоннарның шеф дузаламчызы — Коммунистиг партияның XXII съездизинге алдар болдурган кодаанның ажыл-ишчилериниң ниити белээнге немере салыышкын болур.

С. КРАСНЫЙ,
Ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Соведениң күүскомунуң даргазы.

ЧЕДИИШКИННИГ ДУЖААГАННАР

Ортумак тускай эртемниг өөредилге черин чедиишкиниг доозары дээш эң-не шиитпирлиг үе Кызылдың кодаа ажыл-агый техникумунуң дөртү курузунда түлүктээшкиниг чоруп турар. Дөрт чыл дургузунда өөренип эрткен материалдарын каптаташ, күрүне экзаменнеринге бызыг билигни көргүзери сургуул бүрүзүнүң мурнунда улуг сорулга болуп салдынган. Олар техникумну чедиишкиниг доозуп үнгеш, бистиң областың колхозтарынга, совхозтарынга барып агрономнап, зоотехниктеп, ветеринарлап, бухгалтерлеп, чамдыктары ховуу бригадаларының бригадирлери, мал фермаларының эргелекчилери болуп ажылдаарлар.

Доозуп үнүкчүлерден баштайгы күрүне экзаменнерин агроном салбырының сургуулдары дужааганнар. Олар мал ажыл-агыйының болгаш кодаа ажыл-агый организациязының экономиказының эртемнеринге күрүне экзаменин чедиишкиниг дужааган. Келир үениң тускай эртемнилери бо ийи эртемге кызымак эки белеткенгени мооң илдең болган.

Агроном салбырының сургуулдары Максим Хомушку, Юрий Сурков, Владимир Монин, Юрий Никитин олар баштайгы күрүне экзаменнерин чүгле кончуг эки демдектиг дужаап, айтырыг бүрүзүнге долу харыыны берип, бызыг билигни көргүскеннер. Ол ышкаш сургуулдар Соня Даваа, Фаина Лопшенкова, Дамба-Даржаа Хулер-оол, Евгений Тутатчиков болгаш өскелер-даа баштайгы экзаменнерни эки дужааганнар.

А. БАКУЛИН.

Тыва автономнуг областа хөй уругларлыг иелерни „Иениң алдары“ орденнер-биле болгаш „Иениң медалы“ медальдар-биле шаңнаар дугайында

РСФСР-ниң Дээди Соведениң Президиумунуң

Ч А Р Л Ы Ы

(Төнчүзү. Эгези № 157, 158 солунда).

ССРЭ-ниң Дээди Соведениң Президиумунуң өмүнээзинден шаңнаары болза:

Беш уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

3. **Борбашева** Аксинья Федоровна — Таңды районнуң Сосновка суурда өг-бүле өзи.
4. **Бюрбү** Полина Көкүнеевна — Чөөн-Хемчик районнуң «Бора-Тайга» колхозунуң колхозчузу.
5. **Бюрбю** Силинма Чамзырыновна — Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозунуң колхозчузу.
6. **Бюрюкей** Күске Арзылановна — Каа-Хем районнуң «Совет Тыва» колхозунуң колхозчузу.
7. **Дагба** Опур Оржаковна — Чөөн-Хемчик районнуң «Хорум-Даг» колхозунуң колхозчузу.
8. **Дамба-Хуурак** Чаш-уруг Даржаевна — Тожу районда ажылчын.
9. **Долаан** Докпак Көк Берековна — Чөөн-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчузу.
10. **Донгак** Тюрумаа Ыймантаевна — Чөөн-Хемчик районнуң Чадаана ортумак школаның ажылчыны.
11. **Дөөдем** Ыянмаа Ховалыговна — Улуг-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу.
12. **Иванова** Раиса Васильевна — Таңды районнуң Бай-Хаак суурда өг-бүле өзи.
13. **Иргит** Чаданмаа Мартан-ооловна — Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң колхозчузу.
14. **Кандан** Сырга Дагбыевна — Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг колхозунуң колхозчузу.
15. **Карасал** Бичин-уруг Очур-Бадыовна — Өвүр районнуң «Кызыл тук» колхозунуң колхозчузу.
16. **Күжүгет** Сандык Оруспайовна — Чөөн-Хемчик районнуң «Ишкин» колхозунуң колхозчузу.
17. **Монгуш** Дүктүг Сүр-ооловна — Чөөн-Хемчик районнуң Бора-Тайга кодаа Совединде өг-бүле өзи.
18. **Монгуш** Сенмит Можыевна — Чадаана хоорайда өг-бүле өзи.
19. **Монгуш** Сержинмаа Бичеооловна — Чөөн-Хемчик районнуң Киров аттыг колхозунуң колхозчузу.
20. **Найдан** Ажетмаа Танзыновна — Каа-Хем районнуң «Бурунгаар» колхозунуң колхозчузу.
21. **Номбулаа** Вера Дондуковна — Чөөн-Хемчик районнуң Чадаана школазының ажылчыны.
22. **Ондар** Чадаг-кат Киштеековна — Чөөн-Хемчик районнуң «Бора-Тайга» колхозунуң колхозчузу.
23. **Ондар** Чылбакай Лоодайовна — Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң колхозчузу.
24. **Ооржак** Ыдыртаа Лажамаковна — Чөөн-Хемчик районнуң «Ишкин» колхозунуң колхозчузу.
25. **Ооржак** Анчынмаа Сегбедеовна — Чөөн-Хемчик районнуң «Ишкин» колхозунуң колхозчузу.
26. **Ооржак** Иоржунмаа Чыртаковна — Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчузу.
27. **Очур** Белек Кожагаровна — Бай-Тайга районнуң Тээли суурда өг-бүле өзи.
28. **Салчак** Оржумаа Сүрүновна — Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозунуң колхозчузу.
29. **Салчак** Шуру Сотпаевна — Бай-Тайга районнуң Кара-Хөл колхозунуң колхозчузу.
30. **Саны-Шири** Лиис Хертековна — Каа-Хем районнуң Сарыг-Сеп суурда өг-бүле өзи.
31. **Серен** Анисья Петровна — Каа-Хем районнуң Сарыг-Сеп суурда өг-бүле өзи.
32. **Серен** Борбак-Хүрен Араажыевна — Чөөн-Хемчик районнуң «Ишкин» колхозунуң колхозчузу.
33. **Тамдыш** Селиклаа Сарыг-ооловна — Улуг-Хем районнуң «Улуг-Хая» колхозунуң колхозчузу.
34. **Хертен** Көшкүн Манчыновна — Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозунуң колхозчузу.
35. **Хертен** Пена Дөнгураковна — Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг колхозунуң колхозчузу.
36. **Ховалыг** Оюу Балдановна — Чөөн-Хемчик районнуң Чадаана сес чыл школазының ажылчыны.
37. **Хөкүй** Чысынмаа Хешпеновна — Тожу районнуң Ий кодаа Совединде өг-бүле өзи.
38. **Цырукина** Прасковья Дмитриевна — Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчузу.
39. **Чекен-оолова** Талженмаа Санамовна — Таңды районнуң Сосновка суурда өг-бүле өзи.
40. **Чыргал** Соня Сарыгларовна — Бай-Тайга районнуң Тээли суурда өг-бүле өзи.
41. **Чыртан-оол** Уйнукай Сатавна — Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозунуң колхозчузу.
42. **Юшина** Евгения Фоминична — Тожу районнуң Ий кодаа Совединде өг-бүле өзи.

Редакциядан: шаңнаткан иелериниң чурттап турар черлерин ажыл-агыйларның мурнундагы аттары-биле айыткан.

РСФСР-ниң Дээди Соведениң Президиумунуң Даргазы Н. ОРГАНОВ.

РСФСР-ниң Дээди Соведениң Президиумунуң Секретары С. ОРЛОВ.

Москва, 1961 чылдың апрель 28.

УКРАИНАДА ТАРАА АЖААП АЛЫЫШКЫНЫ

□ □ □

УКРАИН ССР. Одесса областың колхозтары болгаш совхозтары тараааларны кезеринче кирипкеннер. Овидиополск районнуң «Перемога» деп совхозунуң механизаторлары күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүн болгаш ажылдың кончуг эки шынарлыг болурун чедип албышаан, ажаап алыышкын агрегаттарын дүргедээшкиниг ажылдадып турарлар. Күзүн чажып тарыыр арбай бир гектардан-на 36 центнер чедир дүжүтү бөрип турар.

ЧУРУКТА: «Перемога» деп совхозта арбайны аңгылап ажаап ап турары.

Фото А. Фатеевтии.

СЭТА-ның фотохрониказы.

□ □ □

ОРГАНИЗАС-МАССАЛЫГ АЖЫЛДЫ—ЧАА СОРУЛГАЛАРНЫҢ ДЕҢНЕЛИНЧЕ

Чарыштың эки түннели дээш

Социалистиг чарыштың негелделерин херек кырынга күүседир дээш көдээ күүском бо дугайында айтырыгны көдээ Советтиң сессиязынга, күүском хуралынга чугаалашкан. Депутаттар болгаш актив чарыштың өки түннели дээш ооң негелделерин ажылчы чоннарга тайылбырлап таныштырып келген. Социалистиг хүлээлгелерни күүседир дугайында болгаш өске-даа айтырыглар талазы-биле соңгукчуларның берген чагыгларын күүседириниң хемчегларын күүском алган.

Улаатайда хойжулар бригадазының төп турлаанга 3 чурттала бажының, магазинни, клубту, чунар ажыны болгаш 2500 баш хой кирер кажаанын тудуун кылгаш, ажыглалга кирер деп, алган хүлээлгелерин колхозчулар күүседткен. Ол тудугларны кылырынга тудугжулар Х. Чылбак, М. Дээрбек, М. Дыртык олар кончуг идепкейлиг ажылдаанар. Хойжу бригадада өскиживткен уксаалыг, нарын дүктүг 2800 баш хой быжыглаттынган,ында хойжулар часкы кыргылдада хой бүрүзүнден 2 кг 800 граммдан 3 кг чедир дүктү кыргын алган. Ирт бүрүзүнден 3—5 кг дүктү ап турар хойжулар база бар.

Хойжулар эштер Намбар-оол, Дыртый-оол, Седен-оол, Дыртык болгаш оон-даа өскелер боттарының ажаап турар хоюн Улаатай-Хемниң бажында кончуг эки өттүг, көкүгүшыктыг чайлагларда одарладып семиртип, хойнуң дүккүрүн, эткирин күүдедир талазы-биле социалистиг хүлээлгелерни чедишкинниг күүседир дээш демисежип турар.

Депутат эш Сазыг «Коммунизмче орук» колхозтуң Арыг-Бажы сүт-бараан фермазының чаа клубунуң тудуун организастаан. Ам ооң тудуу доозулгаш клуб ажыглалда кирген, уруглар яслизинин бажыңының тудуу база доозулган. Ооң организастааны-биле Бора-Шайда малчыннар әге школаның тудуун кылып турар. Арыг-Бажы сүт-бараан фермазының сааначылары, кадарчылары хүлээлгелериниң база бир түүлүн күүседир, кышка белеткелдерни чогуур үеде доозар дээш боттарының күжү-биле чурттала бажыңнарының септелгезин кылып турар. Оон ыңай, бо ферманың тудуунда ажылдап турар тудугжулар база-ла боттарының аразында чарышты калбарткан.

Көдээ Совет бодунуң депутаттарын тудуг ажылында база быжыглаан. Депутат эш Күмүн-Доржу тудугнуң нарын түүлдерин кылып, онаалдазын күүседип келген. Депутат эш Калга-оол пилорамада ыяш дилдириринде ажылдап, эш Чылбак бызаңнап, ажыл нормазын үүн бүрүде 135—150 хуу күүседип турар. Эш Нәмчей херәәженнерни бажыңнар штукатурлаарынче эвилелдәән. Депутат эш Маадыр автомашина чолаачызында ажылдап турар, прицептиг машина-биле Бора-Шайда әге школаның тудуунуң ыяжын сөөртүп доскан.

Сес чыл школазының директору, көдээ Советтиң депутады эш Достай школа септелгезин баштап турар, чаа өөредилге чылынга ооң бүрүн белен турарын хандырары-биле боттуг хемчегларни ап турар. Черде белеткәән 1800 кубометр оттулар ыяшты школа чанынче дажыглаар ажыл түүктәән, ооң сөөртүлгези ам удавас доостур. Школа септелгезин дүрген доозар дугайында хүлээлгени күүседиринче ажыл күштелген. Үстүү класстарның өөренгичилери колхозтуң шукурузазын өстүрүп ажаажып, сүт-бараан фермазының инектерин саарынга, электри-биле хой кыргыырынга практиканап ажылдап турар.

Колхоз бирги кварталда күрүнеге өт садарының планын 180 хуу, сүттүүн—101 хуу күүседткен. Көдээ Совет, колхоз баштаар чери күрүнеге эт, сүт, дүк садар талазы-биле чартык чылда социалистиг хүлээлгелерни чогуур үезинде бүрүн күүседиринче колхозчуларның кичээнгейин угландырар ажылды организастаан. Бо талазы-биле айтырыгны 3 кезек черге колхозчуларның хуралдарынга база чугаалашкан. Эштеи, сүттү, дүктү бүдүрерин болгаш садарын көвүдедир талазы-биле социалистиг хүлээлгелерни күүседир дээш ам-даа кызымак ажылдаарын ол хуралдарга малчыннар саналдаан. Эки одарлыг, суглуг Улаатай бажынга, Чадаана бажынга, Чаламага, Хөндергей, Чыргакы баштарының серинн чайлагларынга 3—5 катап көжүп, мыйыстыг бода, шөөр малдарны семиртип турган хөй мал продуктуларын алыры-биле малчыннар Ооллаккай, Кенден, Шаратай, Дензин, Өлчей, Оппн-оол, Хайлың-оол болгаш Делгер чаа ёзу-биле ажылдап турар.

Колхоз бо чылын кызыл-тас, арбай, чинге-тараа культураларын эки хөрәүннүг Улаатай деп черде тараан, ында 2 чаа суггарылга бугаларын кызыл үндүрген. Ынчангаш тараанның чайгы суггарылгазы хандыртынган. Мал чемнери культуралар база тарыттынган. Трактористер М. Аржай-оол, М. Чамыян, Мәртый-оол часкы, чайгы ажылдарны база суггарыкчылар М. Шыдар-Белек, М. Дамдың-оол тараа суггарар талазы-биле хүлээлгелерин эки күүседип турар.

Арыг-Бажында магазин өргелекчизи, депутат эш Өмүүр бараан саарылгазының ай, квартал планнарын ажыр күүседип, чаа хуучу кежигүннерни киирип ап, хуучуларга отчёдун берип келген. Ол, бо чылдың бирги кварталының бараан саарылгазының планын 117 хуу күүседткен, ынчангаш райпонуң садыг-магазиннер аразынга шилчиир кызыл туугун чаалап алган.

Чарыштың эки түннели дээш көдээ Совет бүтү депутаттарга, активке даянган, ажылчы чоннуң ортузунга тайылбыр-массалыг, кижизидилгелиг болгаш оранизакчы ажылдарның деннелин ам-даа бедидери бистен шыңгыы негеттинин турар.

Д. ШАГДЫР,
Өвүр районнуң Солчур көдээ Совединиң күүскомунуң даргазы.

«Советтериң организас-массалыг ажылын дыка экижидериниң база чурттакчы чон-биле оларның харылзааларын улам ыңай быжыглаарының эргежок чугулазынче бүгү партия болгаш совет организацияларының кичээнгейин Төп Комитет угландырып тур. Депутаттар-биле ажылды әкжидеринче, Советтерге болгаш соңгукчуларның ортузунга оларның ажыл-чорудулгазын идепкейжидеринче онза кичээнгей салдынган турар ужурлуг. Депутаттар чоннуң ортузунга доктаамал туруп, массаларның хереглелдерин, негелделерин болгаш хөөннерин билир, соңгукчулар-биле үргүлчү ужуражыр, оларны хүлээп алыр, чоннуң билдириишкиннерин болгаш хомудалдарын кичээнгейлиг көөр, оларны шиитпирлээринге дузаны көргүзер удурлуг».

(«Ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң ажыл-чорудулгазын экижидер болгаш массалар-биле оларның харылзааларын күштелдирер дугайында» СЭКП ТК-ның 1957 чылдың январь 22-деги доктаалындан).

Ажыл планы болгаш ооң күүселдези

Көдээ Советтиң күүскому бодунуң ажыл планын квартал санында кылгаш, ооң үре-түннелдиг күүселдези дээш тодаргай хемчегларни ап чорудуп турар. Күүскомнуң хуралын айда ийи, көдээ Советтиң сессиязын ийи айда-ла бир катап әрттирери чурумчаан. Ажыл планын бадылзарда, күүселдезиниң дугайын чугаалажып шиитпирлээрде күүском хуралдарынга активтерни киириштирип турар бис.

Бистиң көдээ Совет әрткен чылдың сессияларынга, күүском хуралдарынга мал, чер ажылының, улус өөредилгезиниң, культура-чырыдыышкынның албан черлериниң, кижи әмнелгезиниң салбырының, тудугнуң, суур чаагайжыдылгазының, ниитинин корум-чурумун сагыырының дугайында айтырыгларны чугаалажып шиитпирлеп турган. Сессияларның, күүском хуралдарының белеткелин баш бурунгаар чорудуп, аңаа депутаттарны, активти калбаа-биле киириштирип турар бис. Оон ыңай депутаттар, совет актив күүскомнуң, сессияларның шиитпирлерин ажылчы чонга таныштырып, оларның күүселдезин чер-черге организастап турар. Ооң түннелинде әрткен чылын Ленин аттыг колхоз (ам «УТКА 25 чылы» совхозтуң салбыры) малдың баш санын өстүрериниң планын 1959 чылдыыбиле деңнәәрге 1960 чылда 12 хуу ажыр күүсеткен болгаш тарылга шелүн 36 хуу калбарткан. Ол ажылагай чурттаганың, культура-амыдыралдың тудугларын, күрүнеге сүт, дүк садарын пландан ажыр күүсеткен.

Әрткен чылын көдээ Советтиң бүтү 20 депутаттары боттарының соңгулда өкруттарының соңгукчуларынга отчёттарын бүрүн кылган. Көдээ күүскомнуң кежигүнү, херәәженнер чөвүлелинин даргазы почтачы С. Хуваа-Сүрүн, мал әмчизи Васильев, библиотека әргелекчизи Жукова, хой фермазының әргелекчизи турган Маадыр, бызаа ажаакчызы Сагаан болгаш өске-даа чамдык депутаттар боттарының ажыл-чорудулгазының дугайында соңгукчуларга отчёттарын 2—3 катап кылган.

Көдээ Совет болгаш ооң күүскому малчыннар ортузунга тайылбыр-массалыг, организастыг ажылдарны әлээн күштелдирген. Ылаңгыя малчыннардан мурнакчыларның хүрәәлеңи көвүдеп турар. Әрткен чылын хойжу М. Шериг-оол төрүүр үүс хойдан-на 132 хураганны, бир хойдан-на 2,3 кг дүктү, Ш. Шактар-оол үүс хойдан 124 хураганны, бир хойдан-на 2,4 кг дүктү алган. Саанчы М. Анай-оол саар инек бүрүзүнден 1652 кг, Аяк-Көк — 1307 кг сүттү саггаш, социалистиг хүлээлгелерин эки күүсеткеннер.

Әрткен чылын ажылчы чоннуң ниити хуралдарын күүском 4 катап чыылдырган. Ол хуралдарга база-ла көдээниң амыдыралчы айтырыглары улус өөредилгезиниң, культураның, кооперация ажылының, акша чыылдаларының ,чаагайжыдылганың болгаш оон-даа өске чүүлдериниң дугайында айтырыгларны чугаалажып шиитпирлээн. Доктаамал комиссиялар боттарының ажылының дуржулгазын солчуру-биле хуралдарын үш катап әрттирген. Көдээ ажыл-агый талазы-биле доктаамал комиссия (даргазы эш Семис-оол), тудуг, орук-харылзаа, чаагайжыдылга талазы-биле доктаамал комиссия (даргазы эш Маадыр), кадык камгалалының комиссиязы (даргазы эш Жукова) айтырыгларны актив-биле кады белеткәәш сессияларга, күүскомнуң хуралдарынга әдеринчи илеткелдерин кылып турган.

Көдээ Советтиң сессиялары бо чылын ийи катап болган. Оларга чер ажылының айтырыын, кижи әмнелгезиниң ажылының, соңгукчуларның чагыгларын күүседир талазы-биле хемчеглерни болгаш социалистиг чарыштың негелделериниң дугайында айтырыгны чугаалашкан. Ол ышкаш күүскомнуң, ажылчы чоннуң хуралдарын план ёзугаар әрттирип, аңаа ажыл-агыйның, культура-амыдыралдың айтырыгларын чугаалашкылаан.

Көдээ күүском ам СЭКП-ниң әәлчеглиг XXII съездизинге төлептиг ужуражыр дээш социалистиг чарышты калбартынышаан, салдынган сорулгаларны күүседиринче ажылчы чонну мобилизастап келген. «УТКА 25 чылы» совхозтуң Ак-Туруг салбырының 4-кү фермазы часкы тарылганы 7—8 ажыл хүннеринде бедик агротехниктиг деңнелге әрттирген болгаш тараа культуралары тарыыр планын — 111,3 хуу күүсеткен. Мооң-биле чергелештир бистиң көдээ Советтиң организас-массалыг ажылында чоруттунмайын турар хемчеглер ам-даа хөй болгаш оларны күүседир талазы-биле тодаргай хемчеглерни чорудар сорулга бистиң мурнувуста туруп турар.

М. ДАНЗЫРЫҢ,
Ак- Туруг көдээ Советтиң күүскомунуң даргазы.
Улуг-Хем район.

Чаагайжыдылга—кичээнгейниң төвүнде

Чаагайжыдылга болгаш ногаанчыдылга — чоннуң кадыкшылының өң чугула магадыллалы. Ооң ужурунда Коммунистиг партия болгаш Совет чазак хоорайларны, суурларны чаагайжыдып, ногаанчыдарынче доктаамал кичээнгейни салып, бо сорулгага дыка хөй акша-хөрөңгини-даа берип турар.

Партия болгаш чазактың сагыш салышкыны-биле бисте суурлар тургустунуп, хоорайлар болгаш колхозтарның, совхозтарның төптери улам-на өзүп, чарашчып, ногаанчып турар.

СЭКП обкомунуң V пленумунуң шиитпирлерин күүсетпишаан, чоннуң культура-амыдыралының чугула айтырыгларының бирәәзи суур чаагайжыдылгазын болгаш ногаанчыдылганы чорудар талазы-биле бистиң Шуй көдээ Совет ажылчы чоннуң ортузунга биче әвес ажылды чоруткан. Суурнуң кол кудумчузун бүрүн херимнәәш, ында 2000 ажыг ыяшты тарып олуткан. Тус-тус өг-бүлелер боттарының бажыңнарының чанында 5-тен әвзәш әвес дес ыяштарны тараан, оларның ажаалгазын багай әвес чорудып турар.

Көдээ күүском чаагайжыдылга биле ногаанчыдылганың тодаргай планын кылгаш, суурда албан организация черлеринге, тус-тус өг-бүлелерге тарадып чедирген. Ол планны ылаңгыя клуб, библиотека, уруглар яслилери, школа, әмнелге болгаш өске-даа коллективтер эки күүсеткен. Суурда 327 чурттала бажыңнары бар, олардан 218 бажының әлери ыяшты пландан ажыр олуткан. Ниитинин 17 кудуктарын, 39 арыгланыр бажыңнарны, чуунду төгер 26 оңгарларны тудуп кылган. Өг-бүлелерниң хөй кезии картофель, огород олуткан болгаш оларны кажаалаан.

Бо бүгү ажылдарга көдээ күүском чоннуң калбак жиржилгезин организастап келген. Оон ыңай, бо чугула хөрекке кварталдар комитеттери, херәәженнер чөвүлели база-ла улуг рольду ойнаан. Чаагайжыдылганың болгаш ногаанчыдылганың хемчегларын организастаарынга көдээ күүском депутаттарны база киириштирип келген. Ылаңгыя, көдээ Советтиң бо талазы-биле доктаамал комиссиязы (даргазы эш Романова) биче әвес организакчы ажылды чоруткан. Ол комиссия чаагайжыдылганың байдалын өөренип көрүп, бо талазы-биле саналдарын Советкеда, күүскомга-даа киирип турар. Чаагайжыдылга, ылаңгыя ыяш тарып олуртур ажылды организастаарынга активти — башкыларны, әмчилерни, көдээ ажыл-агыйның тускай әртемниглерин, культура ажылдакчыларын калбаа-биле киириштирип турар бис.

Төрөөн суурувусту улам-на чараш, ногаан болдурар дээш бүгүле чүвени кылыр ужурлуг бис. Ылаңгыя, чурттала тудуун ыяавыла төлевилел ёзугаар кылыр, бажың бүрүзүн крышалыг, кладовкалыг, печкалыг кылдыр кылгаш ажыглалга киирер, келир күскү ыяш олуртулгазын эки организастаар, суггарылга бугаларын казар, олуртган ыяштарның ажаалга хайгааралын экижидер сорулга бистиң мурнувуста туруп турар.

К. ЧАМЫЙ,
Бай-Тайга районнуң Шуй көдээ Совединиң күүскомунуң даргазы.

Экскурсияда

Ажылчы чоннар депутаттарының Тыва область Совединиң күүскому Кызыл хоорайга чоокта чаа көдээ, суур Советтериниң күүскомнарының даргаларының 5 хонук семинарын әрттирген. Аңаа Советтериң организас-массалыг ажылының база ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң янзы-бүрү адырларын удуртур практиказының дугайында илеткелдерни дыннаан әрткен.

Семинарның киржикчилери Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң, «Өөк» совхозунуң ажыл-агыйын база барып экскурсиялап көргеннер.

Чурукта: «Кызыл тараачын» колхозтуң мурнакчы саанчызы Анна Пермякова инекти электри саалда-биле канчаар саарын көргүзүп, тайылбырлап олурары. Сөзү болгаш фотозу **И. Смирновтуу.**

КВАРТАЛ КОМИТЕТТЕРИ

Чөөн-Хемчик районнуң Чыргакы көдээ Совединиң Чыраа-Бажы суурда 12 квартал комитеттери ажылдап турар. Ол квартал комитеттерин 1959 чылдың октябрь айда кварталдарның чурттакчыларының хуралындан ажык бадылаашкын-биле 36 кижи составтыг кылдыр тургускан.

1960 чылдың декабрьда ол кварталдарның чурттакчыларының хуралдарынга квартал комитеттериниң чоруткан ажылының дугайында илеткелдерин дыннаан, составының әәлчеглиг соңгулдазын чоруткан.

Көдээ Советтиң күүскому квартал комитеттериниң ажылын экижиденче угландыр хемчеглерни ап чорудуп турар. 1960 чылдың дөртү кварталында көдээ Советтиң әәлчеглиг сессиязынга 1, 3, 5, 11 дугаар кварталдар комитеттериниң ажылының дугайында оларның даргалары әштер Х. Сүмбүү, О. Дамба, М. Ооллаккай, М. Даргы оларның илеткелдерин дыннаан, квартал комитеттериниң ажылында четпестерни узуткаар дугайында шиитпирни үндүрген. Квартал комитеттери ону барымдаалап ажылдап турар.

1961 чылдың эгезинде көдээ Советтиң күүскому квартал комитеттериниң даргаларының тускай чөвүлел хуралын кылгаш, аңаа оларның ажылының дуржулга солчуушкунун организастаан.

Квартал комитеттери көдээ Советтиң хүн бүрү айтыышкыннары-биле ажылдап турар. Олар болза кварталдарның чурттакчыларының хуралдарын кылгаш, партияның болгаш чазактың шиитпирлерин оларга таныштырып, боттандырып чорудар талазы-биле чонну эвилелдеп турар. Көдээ Совет сессияларының шиитпирлерин чонга таныштырып, көдээ Советтиң депутаттарының соңгукчулар-биле ужуражышкынын, отчёттуг хуралдарын әрттирип келген. Ажыл-агыйнын, культура-чырыдыышкынының, арыг-шеверниң, чаагайжыдылганың айтырыгларын херек кырынга боттандырары-биле хемчеглерни алганының түннелинде, көдээ Советтиң ажылында чамдык үре-түннелдиг чүүлдер бар болуп турар.

Чыраа-Бажы суур—эң арыг-шевер суур дээш социалистиг чарыштың талазы-биле 1960 чылдың үшкү кварталында обласка бирги черни әәлээн. Бо чарышка боттарының алган хүлээлгелерин эки күүсеткен. М. Бак-кыс, Д. Диспей, К. Докпал, О. Даваа, К. Борбак олар СЭКП обкомунуң болгаш облкүүскомнуң Хүндүлел бижиктери-биле шаңнаткан.

Бирги квартал комитединиң даргазы Х. Сүмбүү чурттакчыларның хуралын үргүлчү чыылдырып турар. Ооң кварталында 30 чурттала бажыңнарының барык шуптузу крышалыг, кладовкалыг, туйбу-биле кылган печкаларлыг. Ол кварталдың чурттакчыларының күжү-биле 1500 ажыг ыяшты тарып олуртган. Ооң чурттакчыларының бажың бүрүзү барык шуптузу огородтуг, кварталдың чурттакчылары үш кудуктарны каскаш ажыглалда киирген, чурттала бажыңнары шупту чугайлыг, чаны арыг-шевер. 3, 5, 10, 11, 12 дугаар кварталдар (комитеттериниң даргалары О. Дамба, М. Ооллаккай, М. Даргы, К. Седен-Сот) Х. Сүмбүүнүң кварталындан тудавайн турар.

Квартал комитеттери совхоз бүдүрүлгезиниң ажылынга көдээ чонну калбаа-биле киириштирер дугайында ажылды чорудуп, чалгаалар-биле, хөй-ниитиниң корум-чурумун үрәәрлер-биле демиселди күштелдирип турар. Кварталдарның чурттакчы чоннуң күжү-биле чүгле бо чылын 5 кудуктарны каскаш, ажыглалда киирген, 2000 ажыт ыяшты тарып олуртган. Тараан ыяштарны чурттакчылар үргүлчү суггарып турар.

Мооң-биле чергелештир квартал комитеттериниң ажыл-чорудулгазында ам-даа әвәәш әвес четпестер барын демделевейн әрттирип болбас. Квартал комитеттериниң даргаларының ажылы ам-даа чогуур негелдезинге четпәән.

Бистиң чамдык квартал комитеттеривистиң даргалары К. Кокпалдай, О. Комбу, М. Биреҗей, Семис-оол олар боттарынга онаашкан хүлээлгелерин багай күүседип турар. Олар четпестерни чайладыр дээш чаа аргалар-биле чаа байдалга ажылдаар ужурлуг.

К. БОРА-КӨЖЕ,
Чыргакы көдээ Советтиң күүскомунуң даргазы.

Шынаа көдээ Соведи

СЭКП-ниң XXI съездизи ажылчы чоннарның материалдыг чаагай амыдыралын болгаш культурлуг деңнелин улам-на бедидер талазы-биле улуг сорулгаларны көдээ Советтериниң мурнунга салган. Область төвү — Кызыл хоорайга хамааржып турар Шынаа көдээ Советтиң күүскому бүгү депутаттарның болгаш активтериниң киржилгези-биле ажылчы чоннарның амыдыралын, культуразын улам-на чаагайжыдар дугайында партия биле чазактың чугула шиитпирлерин «Тере-Хөл» көдээ ажыл-агый артелиниң кежигүннериниң ортузунга калбаа-биле таныштырар, амыдыралга боттандырар талазы-биле әлээн ажылдарны кылган.

Колхозчуларның барык 85 хуузу өглерден чурттала бажыңнарынче шилчәән азы 197 колхозчу өг-бүлелер бажыңнарда чурттап турар. Ол чурттала бажыңнарының 70 хуузу штукатурлуг, туйбу-биле кылдынган печкаларлыг болгаш аңмаарларлыг, херимперлиг, арыгланыр бажыңнарлыг. Дыка хөй колхозчу бажыңнарда радио кииртинген, колхозчулар культура барааннарын, демир оруннарны, дааранар машиналарны, радиоприемниктерни садып алган, байлак чурттап турар. Олар пальто тоннарны, костюмнерни болгаш оон-даа өске барааннарны база садып ап турар.

Көдээ Советтиң күүскому суур чаагайжыдылгазының талазы-биле айтырыгны удаа-дараа чугаалажып келген болгаш бо дугайында чогуур шиитпирни үндүрүп турган. Түгле бо чылын 600 ажыг ыяшты тарып олуртган. Колхозчу суурда сес чыл школазы, кижи әмнелгезиниң база мал әмнелгезиниң салбырлары, көдээ садыг, харылзаа салбыры, культура бажыңы, библиотека, кино доктаамал ажылдап турар. 70 ажыг көдээ интеллигентилер чоннуң билиин, культуразын бедидериниң херәәнге идепкейлиг киржип турар. Чурттакчы чоннуң суг-биле хандырылгазынга ажыктыг 4 чаа кудуктарны суурда казып туткаш, ажыглалда киирген. Көдээ күүском, колхоз баштаар чери колхозчуларның хуузунда малын тускай үскеш, организастыг кадат хайгааралда киирген.

Көдээ Советтиң күүскому суурда 3 кудумчу составында соңгуттурган 15 кижи суурнуң арыг-шеверин, чаагайжыдылгазы дээш оон-даа өске ажылдарны организастап чорудуп турар. 25 орунну уруглар яслизи, 20 уруг турар уруглар сады доктаамал ажылдап турар.

Суурнуң кудумчулары Тайбын, Найырал, Карл Маркс, Комсомол деп чаа аттарлыг. Ам бажың бүрүзүн дугаарлаар ажыл чоруп турар.

Хойжуларның Балыктыг-Хемде турлаанда кижи әмнелгезиниң болгаш мал әмнелгезиниң пунктулары, кызыл булуң, турум кино тургустунган, ол чорук малчыннарның культурлуг амыдырал-чуртталгазын бедидеринге улуг ужур-дузалыг. Мыйыстыг бода малдың Каргы-Хемде фермазында кижи әмнелгезиниң пунктузу, Сарыг-Хөл сүт-бараан фермазында кызыл булуң база тургустунган. Балыктыгда хойжулар 6, колхоз суурундан ыракта иви кадарчылары 3 радиоприемниктерни садып алган болгаш олар сөөлгү медәәлерниң, солун концерттериниң дамчыдылгаларын үргүлчү дыңнап турар. Хойжулар бригадазын көдээ Советтиң депутады эш Карыма удуртуп турар, оларның турлааанда туттунган 28 чурттала бажыңнарын крышалаар, ол бажыңнарга хереглләр туйбуну, чугайны кылырының белеткел ажылдарын хойжулар боттарының күжү-биле доозуп турар.

Колхозчу тудугжулар Е. Күнзә, А. Аким, А. Шанчыма, анчы К. Шоожун, С. Данзыр, хойжулар С. Баава, Д. Доржу, иви кадарчызы А. Хүрбе, саанчы З. Мыңмаа олар чурттала бажыңнарын ёзулуг культурлуг әдилеп, боттарынга демир орунна-ны, дааранар машиналарны, хеп болгаш чем шкафтарын, чоорганнарны садып ап бажыңнарының иштин көрүштүг, арыг-шевер тургузуп өскелерге эки үлегер-чижәән көргүзүп турар.

Н. БАЛГАН,
Шынаа көдээ Советтиң күүскомунуң даргазы.

„МЭӘНИИ“ БОЛГАШ „БИСТИИ“

Чоокта чаа мен Москвага чорааш Англияның болгаш Герман Демократтыг Республиканыңында ажыттынган делгелгелерин сонуургап көрдүм. Ол дугайында бодумнуң бодалдарымны силерниң-биле үлежиксеп тур мен, әргим номчукчу.

Канчаар-даа аажок улуг зал иштин шыгырт долдур Британ үлетпүрүнүң продукцияларының дәәжилерин делгәән. Сывын аар үнелиг, хөвар даштан кылган сал чүлүүр бижек мурнумда бо чыдар. Ооң кырында улуг үжүктер-биле «Джиллет индастриз лимитед» дәән үш сөстү калбак демирде бижәәш азып каан тур. Ооң дараазында электроннуг саналганың нарын машинаазын тургузып каан, а ында «Беллз-Панч лимитед» деп, алдын үжүктер-биле сиилип каан бижикти аскан...

Делгелгеде черле чүү чок дәәр! Янзы-бүрү машиналарны, станоктарны, механизмнерни, өт-херекселдерни көргеш кижи, оларны чогаатканы, кылып бүдүргеннерни, эптәән англи инженерлерниң, техниктериниң болгаш ажылчыннарының уран-шеверин, угаангыр-сагынгырын мактавас аргажок. Ынчалза-даа делгелгеде тургускулаан бүгү-ле экспонаттарның тайылбырлал бижиктеринден көөрге, Британ капиталистериниң фирмалары оларны «бо мәәнии-дир», «мәән продукциям-дыр» деп кулак уюктадыр алгыржып-ла турганзыг. Херек кырында ол хамык машиналарны, станоктарны чогаадып, лабораторияларга шепеп тургаш тургускан инженерлер, оларны боттарының холдары-биле бүдүрген ажылчыннар кайыл, а ол бөдүүн англичаннар — Джоннар, Смиттер, Петрлер фирмаларга мырынай хамаан чок ышкажыл? Ол шак-ла ындык. Чүге дәәрге оларның чогаатканы чаа машиналарның, станоктарның төлевилелдерин, оларны бүдүрүп үндүрериниң чөпшәәрелдерин фирмаларның әәлери капиталистер боттарының хууда өнчүзү кылдыр садып алганнар. Ол чогаадыг ам фирманыы апарган, ону фирманың әәзи «мәәнии» деп адаар.

Британ делгелге кончуг сонуурганчыг. Ол болза англи-совет садыг харылзааларының улам быжыгып турарының көскү херечизи-дир. Ынчалзажок бистерге, совет кижилерге, шак ол «мәәнии», «сәәнии» деп «алгыржып» турар бижиктер черле чиктиг болгаш әпчок сагындырар болду.

Москвада культураның болгаш дыштанылганың Горький аттыг парыгында ажыттынган Герман Демократтыг Республиканың делгелгезин база көрдүм. Ында делгәән пес-таавы үлетпүрүнүң продукцияларын онза сонуургаан мен. «Улустуң бүдүрүлгези» Аргыкчы Имград Рихтерниң бригадазы бүдүрген» деп, дук-пестер делгиириниң бижин каанын номчудум. Демократтыг Германияның оптика үлетпүрүнүң продукциялары — фотоаппараттарның, тураннарның, микроскоптарның, телескоптарның улгатыраар шилдериниң делгелгезинде «Улустуң бүдүрүлгези. Мастер Генрих Варнекс бүдүргән» деп бижин каан болду.

Бо делгелгеде бүгү-ле тайылбырлал бижиктерни «Улустуң бүдүрүлгези» деп сөстер-биле әгеләән. Ол чүл дәәрге, делгелгеде тургускулаан бүгү-ле экспонаттар Герман Демократтыг Республиканың ниити бот-өнчүзү, ынчангаш оларны Демократтыг Германияның улузу «бистии» деп чоргаары-биле адап турарлар.

В. ШУТЯЕВ.

Француз-совет найыралдың байырлалы

ПАРИЖ. (СЭТА). СЭТА-ның корреспондентизи Н. Ленскийниң дамчыдып турары болза: «Франция—ССРЭ ниитилелиниң Пантэна паркка (Парижтиң чанында ажылчын хоорай) организастааны, француз-совет найыралдың чанчыл болган чайгы байырлалын июль 2-де муң-муң парижчилер болгаш француз найысылдың чоок кавызының чурттакчылары демдеглеп эрттиргеннер.

Байырлалдың программазынга спорт маргылдаалары болгаш оюннар, артистерниң көргүзүглери, Совет чазактың баштыңы Н. С. Хрущевтуң Францияга алган ужурунда кээп торааныңга тураскаатканы «Франция-биле ужуражыышыны» деп болгаш «Потемкин деп броненосец» деп совет кино-чуруктарны көргүзери кирген турган.

Совет улустуң амыдыралының болгаш күш-ажылчы чедиишкиннериниң дугайын чугаалап турар хөй санныг фотовитриналарны болгаш стендилери паркка делгээн.

Совет номнарны, маркаларны, грампластинкаларны, солун чүүлдерни ында садыгларга садып турган.

«Франция—ССРЭ» ниитилелдиң президентизи генерал Пети байырлалдың киржикчилериниң мурнунга чүве чугаалаан. Улус ажыл-агыйының, эртемниң, техниканың болгаш культураның бүгү адырларынга Совет Эвилелиниң чедип алган аажок улуг чедиишкиннериниң дугайын ол парижчилерге чугаалаан. Ол чурт бүдүүлүк Россия турганындан октаргайже делегейде баштайгы үжүдүшкүннарның төрээн чурту болу берген деп, генерал Пети медеглээн.

Совет Эвилелиниң тайбыңга ынакшылдыг политиказының дугайын чугаалавышаан, генерал Пети киржикчилериниң диңмиттиг адыш часкашкыны биле мынча деп медеглээн: «Дайын деп чүл дээрзин ССРЭ кончуг эки билир». Делегейниң ийиги дайынының чылдарында Москвага бодунуң ажылдап турганының дугайын болгаш барыын талакы фронтуга берге бөйдалга таварышкан англи-француз-америк эвилелчи шериглерге маадырлыг Совет Армиянын 1945 чылдың январьда көргүскен үнелеп четпес дузалаамчызының дугайын ол сактып чугаалаан.

Дайын кыпсыкчылары Барыын Берлинде герман өскээн нетекчилериниң янзы-бүрү чөнгээлиг чыыштарын организастагылап турар. Бо чуруктта ол дугайын көргүскен. Чуруктуң ады: «Хоралакчылар үлзы».

СЭТА-ның фотохрониказы.

Контрреволюсчуларны кым акша-биле хандырып турарыл

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). АКШ-тың төп истелге эргелери «куба улуска улур угланган хора чедирер чоруктарны организастаары-биле куба контрреволюсчу Мануэл Рейге 100 муң долларны дамчыдып берген» деп, америк солун «Диарио де Нуэва Йорк» дыңнадып турар.

Рей — Кубадан АКШ-та барган контрреволюсчулар болуктериниң бирээзиниң баштыңы.

ГАЗТЫ БАЗА КАТАП АЖЫГЛААН

ГАВАНА. (СЭТА). Перунуң полициязы чурттуң найысыдалынга студентилериниң чыскаалын карак чажы төгүлдүрер газтыг бомбаны хереглеп турган, тарадыр сывырган. Хамаатты тудуушкунуң ажылчыннарының митингизин тарады сывырып турган, полицейжи агентилериниң өлүрүп кааны ажылчын Варгастың мага-бодун бөрүн студентилер негеп турганнар.

Пренса Латина агентилелдиң Лимадан дыңнадыл турары-биле алырга, Мануэл Прадонуң чазаа чоннуң негелдезинге карак чажы төгүлдүрер хоран-биле харылап турар деп, перу парламентиге сенатор Астете Абриль медеглээн.

ТУНИСТИҢ ЧОНУ КИЛЕҢНЕП ТУРАР

ЛОНДОН. (СЭТА). Бизертте француз шериг-агаар базазының самолет ужуп үнер болгаш кээп хонар шөлүнге июль 4-те өлүп каш чүс тунис хамаатылар чыглып келгеннер. Рейтер агентилелдиң дыңнадыл турары-биле алырга, Сиди Ахмедтин районунда базаның девискээрин француз эрге-чагыргаларның улгаттырган чоруу Тунистиң чонунуң килеңнээшкинин болдуруп турар. Реактивти самолеттар тургузары-биле французтарның чоокта чаа узады кылып алганы теннелчек сувурундан демир херимин тунистер үреп каапкаанар деп, Рейтер агентилел дыңнадып турар.

АҢЧЫНЫҢ СҮМЕЗИ

Бөрү-биле демисел

Чымба Дамчат — Тожу районнуң «Май 1» колхозунуң эки хойжузу, ооң-биле кады колхозтуң дуржулгалыг аңчыларының бирээзи.

Эш Ч. Дамчат колхоз бүдүүлгезиниң база бир чугула адырын харылап, мал ажылын сайзырадыр херекке бодунуң бүгү күштерин болгаш аргаларын бербишаан, төрээн колхозунга, күрүнеге хөй санныг эки шынарлыг аң-өлүктү чыл бүрүде база киирип турар. Маңаа эш Дамчаттың өске янзы-бүрү өлүк тывыштарын санаваан, чаңгыс-ла мал ажылы-биле орааның аң байлааның хоралыг дайзыны бөрүлерни ооң аңнап турарын, база оларны канчаар аңнаар дугайында ооң арга-дуржулгазын аңчыларга дамчыдып көрээлиҢер.

БӨРҮЛЕЭРИ

— Бөрүлерни массалыг өлүреринің чугула хевири болза оларның оолдаашкынының үезинде аннаан, бөрзектерин үнгүрүнден тып өлүрери болур — деп, эш Ч. Дамчат чугаалап турар.—Бөрзектээрде апрель, май айларда кончуг таарымчалыг, чүге дээрге бөрүлер декабрь, январь айларда эдержир болгаш ооң соонда 5 ай болгаш, чижек-биле апрельдиң ортан үезинден майның ортан үезинге чедир төрүүр. Ынчангаш бөрүлээр, ылангыя бөрзектээр дээн аңчы бо үелерни черле часпас болза эки.

Ч. Дамчат чылдың-на бо үелерде бөрүлер аннап чаңчыккан. Ол, 1960 чылдың май 15 бетинде бөрзектээш 7-ни, а бо чылдың апрельдиң төнчүзүнде үнгеш — 5 бөрзекти өлүрген. Эрткен 4 чылдарның дургузунда ол ниитизи-биле 30 бөрүлерни өлүрүп узуткаан.

— Бир эвес мен ынча бөрүнү өлүрүп чок кылбаан болзумза, ол 30 бөрү чыл бүрүде-ле 150 болгаш ооң-даа хөй кылдыр өзер турган болгаш олар бистиң колхозчу мал коданывыска, аң-байлаавыска та кайы хире улуг каража когаралды чедиреррлер—деп, аңчы чугаалап орар.

БӨРҮ — КАЖАР АРААТАН

Ол төрүүр үнгүрүн колдуунда-ла ол-бо талаларынче хайгаарал кылырда эптиг, бедик черлерге казып алыр чүве деп, эш Дамчат бүзүредип турар. Ынчаарга үнгүрүнү бедиктиң ыяавыла хүн үнер талазынга, сөөскеннер азы хараганнар аразынга кылыр. Ол, төрээн үнгүрүнден ырак эвесте, барык 100 метр хире черле ыңай, бээр хайгаарал кылыр доктаамал чыдыныг болур. Бөрү үнгүр казып алырда үймээнден ыяавыла ырап, оспаксыраарын черле бодавас. Харын оолдарынга, бодунга дурген, белен чемиш тып ап болгу дег, суг чоогу черлерге казып алырын оралдажып турар.

Бөрүнүң үнгүрү чүгле чаңгыс болбас, харын үш суг болур. Бирги үнгүрүнге оолдарын төрээш, оларны аңаа элээн доруктуруп алыр, ооң соонда оларны ийиги үнгүрүнче дажыглай бээр, ийиги үнгүрден үшкүзүнге барып турда-ла, оолдары улгады бээр болгаш оларны ооң-на эдертип алгаш чоруп каар. Бөрзектер ооң эгелээш-ле араатанзыр, бөрүлер бооп чоруп бээр.

ҮНГҮРНҮҢ ИШТИКИ ТУРГУЗУУ

Бөрү үнгүрнү казып, кылып алырда бодунга-даа, ылангыя оолдарынга кайы-даа талазы-биле таарымчалыг кылдыр кылып алыр, ол, черни баштай 3 метр азы ооң-даа хандыр казып чоруй, ол-бо талаларынче алгыдыр каскаш, улуг өрээл кылыпкан боор. Аңаа ол оолдарын азыраар, селгүүстедир болгаш ойнадыр. Ооң ыңай, ол алгыг өрээлдиң ийи-үш, дөрт-даа талаларыче оруктар каскылааш, оларның шуптузун дашкаар үнер аастарлыг кылып каан боор. Мындыг чүве болганда бөрүнүң үнгүрүн каскаш, ооң улгады берген оолдарын дуржулгалыг аңчылар безин тыпшайн барып болур (олар үне халыжа-даа бээр, чаштыыа-даа бээр). Аңчы кижи бөрзектээрде, араатан бөрүнүң бо бүгү кажар аргаларын угаап билири, кончуг аваангыр база кичээнгейлиг болуру эргежок чугула деп, эш Ч. Дамчат сүмелеп турар.

Бөрү үнгүр бүрүзүн кончуг арыг болгаш чылыг кылдыр кылган болур. Ында сиген, чиңгис азы аң болгаш мал дүгүн дөжеп, чадып каан болгулаар.

БӨРҮ ҮНГҮРҮН ТЫВАРЫ

Тайбың болгаш ажыктыг-ла болза, бөрү бир үнгүрге каш-даа катап ооллаар. Бир эвес оолдаан бөрү үнгүрүнүң чанында кижи изи азы үнгүрнү кижи казыпканын көрүп каан болза, ол аңаа чүгле чагдавас эвес, харын оолдары бар болган болза оларын алгаш, шуут дезип чоруткаш, ооң соонда орта черле кээп төрүвес.

Бөрүнүң үнгүрүн тыварда ийиги болукте чугаалаанывыс бедиктерни кезий кылаштап, аңнап истээр. Ынчаарга бөрү изи көзүлген таварылгада ону черле кагбайн, эдерери чугула. Бир эвес ол ис улам-на көвүдеп, оларның уг-шии чаңгыс аай болуп-ла турар болза (бо үе дээрге чазын апрель-май айлар болдур эвеспе), ам-на үнгүр бар-дыр эвеспе деп сезиглээр апаар. Ынчангаш, ону четкен черинге чедир истээр. Бир эвес истээшкин үезинде быскан хар суг чаапкан болза, улам-на таарымчалыг.

Бөрү кончуг кажар. Ынчангаш ол изин көкпалаас дээш, үнгүрден барык 200 метр хире черге аргыжылга оруктуг боор болур. Аңчы кижи ол кажар арганы база бодап, кончуг кичээнгейлиг чораан, ынавыла эскерип билип алырын оралдажыры чугула. Аңчы кижи бо бүгү байдалдарны эки билип, сагыыр болза бөрүнүң үнгүрүн белен тып ап болур.

— Мээн бо хереглеп турар аргаларым бөрү-биле демиселдиң бөдүүн болгаш ам-даа четпес чамдыктары болуп турар дээрзи билдингир. Ынчангаш, улам-на чаа, эки четкил аргаларны тып, калбаа-биле хереглеп турган, ажыл-агыйның араатан дайзыны — бөрүлерни массалыы-биле кырып, узуткаар — деп, эш Чымба Дамчат бодунуң аңчы болгаш аңнаар күзелдиг эштеринге сүмелеп турар.

А. ДОРЖУ.

ПЛАНДАН АЖЫР

БУХАРЕСТ. (СЭТА). Румынияның дыка хөй үлетпүр бүдүрүлгелериниң коллективтери чартык чыл планын хуусаа бетинде күүсеткеннер. Румын шахтёрлар июньнуң ийиги чартыныңдан эгелээш, чылдың ийиги чартынын санынга ажылдай бергеннер. Химиктер бирги чартык чылдың планын хуусаазындан 4 хонук эрте күүсеткен. Олар бот-үневи чиигедириниң аргазы-биле бо чылдың бөштайгы беш айларының дургузунда 26 миллион лей түнүүт пландан ажыр камналганы берген.

Хунедоарның металлургия комбинадының домначылары алды айларның планын күүседирин базала 4 хүн эрте доосканнар. Олар тонна хөмүрнүң бот-үнезин планнаттынганынга улур 20 лейге чиигеткеннер.

Өске-даа хөй-хөй бүдүрүлгелер графикти мурнап ажылдап турар.

Даштыкыдан допчу медээлер

✦ Австрали университеттериниң студентилериниң Национал чөвүлелиниң чалааның өзүтаар совет студентилериниң төлөөлери Австралияда чеде берген. Үш неделяның дургузунда совет студентилер австрали аныяктарның амыдыралы-биле, чурттуң культурязы болгаш үлетпүү-биле таныжар.

✦ Тунистиң чаагай күзел-соруктуң төлөөлери албанның аян-чоруун кылып, Тунистен Кыдат Улус Республикаже болгаш Вьетнамның Демократтыг Республиказынче ужудуп үүнүкен. Олар КҮР-ге болгаш ВДР-че бөлүп орук аайы-биле каш хонуктарда Москвага доктаар.

✦ Көшкен көрейлериниң 887 кижи составтыг 65-ки бөлүү Япониядан Чхончжинде (КҮДР) эвээ чаныып келген. Оларның хөй нуруузу Мурнуу Көрейге төрүүгүнген болгаш өскен кижилер болуп турар.

✦ Доминикан Республиканың чазаның бүгү кежигүннери албандан дүжер дугайында билдириишкинни президент Балагерге киирген. Чүгле чепсектиг күштер министри Сантос Мелидо Марте билдириишкин бербээн. Министрлериниң албандан дүжер чоруу чазакты өде организастаар деп турары-биле холбашкан.

✦ Нагасаки хоорайны атомнуг бомба-биле бомбалаан үезинде айылга таварышкан Иосико Фудзикаваның өлгениниң дугайын Японияның «Майнити» солуну дыңнаткан. Ол кижи херел арыындан үр үеде качыгдап чораан. Нагасакини атомнуг бомба-биле бомбалап турган үезинде Фудзикава частыышкынның төвүнден 2 километр ырак черге турган.

✦ Вьетнамның улусчу армиязының өрик камгалалының кезектери мурнуу-вьетнам агаар-шериг күштериниң ВДР-ниң агаар делгеминче шуртап кирген самоледун Ниньбинь можуга аңдара адып бадырган.

Мурнуу көрей чагырыкчыларның аразында бактажылга

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Юнайтед Пресс Интернейшнл агентилелдиң корреспондентизинин Сеулдан дыңнадып турары-биле алырга, генерал-лейтенант Чан До Ен хунтаның баштыңы болгаш чазактың баштыңы болур албан-дужаалдан дүжер дээнин Мурнуу Көрейниң чагырыкчы шериг хунтазы июль 3-те чарлаан.

Дүжер дээнинин дугайында медеглелди бодун «национал чаарты тургузуушкунуң дээди чөвүлели» деп адаттынып турар хунтаның албан хуузунда төлөөлекчизи мурнуу көрей армияның полковниги Вон Чжон Ен корреспондентилерге номчаан.

Чан До Енни канчаарын билбес мен деп полковник Вон Чжон Ен медеглээн.

Марксизм-ленинизмниң кежээки университединге киринер

СЭКП Кызыл хооркомунуң чанында марксизм-ленинизмниң кежээки университединге 1961—1962 өредилге чылында дыңнакчыларны хүлээп алырын өгелээн.

Марксизм-ленинизмниң кежээки университеди болза, политиктиг экономияның, социалистиг бүдүрүлгелериниң тодаргай экономиказының, СЭКП төөгүзүнүң болгаш теориязының, марксисчи-ленинчи философияның, эстетиканың, атеизмниң, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң талазы-биле билиглерин бедидерин, пропагандисчи арга-мергежилди шингээдип алырын партия, совет, профэвилел, комсомол болгаш ажыл-агый активин, бүдүрүлгениң мурнакчылары—коммунистиг күш-ажыл бригадаларының кежигүннерин болгаш шалыпчыларын, албан-хакчыларны, инженер-техникти ажылдакчыларны, эмчилерни, башкыларны, эртемниң, уран чүүлдүң ажылдакчыларын, архитекторларны болгаш өскелерни-даа хүлээп алыр.

Дыңнакчыларны хүлээп алырын партия эге организацияларын дамчыштыр чорудар. Билдириишкиннерни киирер хуусаазы—август 20-ге чедир. Кичээлдер сентябрь 1-де эгелээр.

Тайылбыр алырын күзээн кижилер 30—66, 36—98, 34—55 телефоннарже хүн бүрүде болгап болур.

КИНОТЕАТРЛАРГА

БӨГҮН

«ВЛКСМ-НИҢ 30 ЧЫЛЫ» (улуг залга): **«Улуг поход»**—11.30, 1.30, 3.30, 9.30 шактарда. **«Телеграммалар»**—5.30, 7.30 шактарда. (биче залга): **«Дүнеки доскуул»**—4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Дугуйлар кырында шивээ»**—(делгем экранныг)—11.15, 1.15, 3.15 шактарда. **«Амыдырал эгелээр»**—5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Бистиң Никита Сергеевичивис»**—1.15, шакта. **«Орук баксыраан үеде»**—3.15, 5.15, 9.15 шактарда.

ЧАҢГЫ КИНОТЕАТРГА :**«Дүвүрээзиниг дүне»** —5, 7, 9 шактарда.

ХАВАРЫКТАР

Эмин эрттир тар азы эмин эрттир улуг идиктерни кедерге буттуп салааларынга болгаш өскекке хаварыктар тыптып келир. Оларны чок кылырының хемчеглерин дарый албас болза улам-на өөскүп, өлүглеңгеш, кала берген кештиң адаан куйладып эгелеп болур.

Чаа тывылган хаварыктарны чок кылырының өн-не бөлүүн аргазы — ону хуннуң-не чупар-саван эзилдирген суг-биле чиңнээри болур. Чиңнээн соолунде хаварыктың чымчай берген картын шаптыы бижек-биле сувуруп кааптар.

Эргижирээн хаварыкты тускай эмнер-биле чок кылыр аппаар. Оларга солицин кислотазы, резорцин болгаш коллодия хамаржыр. Ол эмнер-биле 3—4 катап чагганының соолунде хаварыкты изиг суг-биле чиңнээш, өлүглеңген кешти хооруп кааптар.

Эргижирээн хаварыктың өзээн күш-биле хоора тырттарын оралдашпаңар. Ынчан кеш адаанын клеткалары үрелгеш ханыраар, ооң уламындан ханче микробтар кире берип болур. Улуг идиктер азы кадыг ораашкыннар буттуң чымчак кештиг черлерин өйүп кааптып болур. Ынчан баштай кеш кыза бээр, ооң соолунде суглаңгылар тыптып келгилээр.

Күш-ажыл кылбас кижилер хеме ажерге, ыяш чарарга, лыжалап чорда болгаш өске-даа хөй таварылгаларда адыш ишти хавара берип болур. Ону эмнээри база бөдүүн. Кеш кызып кээрге дораанна цинктиг ус-биле чаап алыр херек, ону аптекаларда хостуг садып турар. Кажан суглаңгылар тыптып келгенде, оларны тускай инебиле дешкеш сы тудуп кааптар, ооң соолунде марганец ажындызының сулаа эзилдирин-биле чиңнээр.

Хаварыкты болдурбас төлөде бутту үргүлчү чүп турза чогуур, уктарны, ораашкыннарны үргүлчү солуп турза эки, бутка таарыжыр идиктерни шилип алыр херек.

Областың Санитар-чырыдыышкын бажыңы.

КИНО

„Дима Горинниң чедип алганы“

Кинофильмнер тарадырының область конторазынга «Дима Горинниң чедип алганы» деп уран чечен киноюуң хөй-ниити көрүлдези болган. Ук кинону М. Горький аттыг киностудия бүдүрүп үндүрген.

Дима ажаалга кассазынга ажылдап тура, үр-даа болбайн ооң салым-чалу ынчаар өскерли хона бөрин баш бурунгаар билбейн турган. Ажаалга кассазынга шыгжаткан акшаны салыкчыга берип турар үеде болган частырыгның соонда, ол тайга черде, электродамчыдылганың бедик вольтулуг шугумун кылып турар тудутта чедип келген. Шак-ла ынчаар Горин хоорайга эвээ келбейн, эптекчилериниң бригадазынга ажылдап артып калган. Күш-ажылга ынахшылдыг, хөглүг кыс, эптекчилериниң бригадири Галя Березко Димага ындыг базымны кылырын албадаппан. Ынчангаш Галя кылып турар шугумнун бир талазынга, а Дима—өске талазынга ажылдай берген.

Чаа амыдырал, чаа өөнүктер Горинге баштайгы удада таарымча чок кылдыр сагындырган. Ынчалаа-даа Галяны дүрген-не хөрүскеп, электродамчыдылганын шугумунуң чаа-чаа метрлери немежир дээрзин Дима бүзүрелдиби-биле билип турган.

Галя-биле ооң ужуражылгазы болгаш, ынчалзажок ук ужуражылга анаа эвес байдалга болган: Галяже ол хем кырында шейген демир удазынаар дамчып чораан четкен. Адаанда оларның бригадазының ооллар, кыстары ажылдап турганнар, а хөй-хөй километрлерже делгем болгаш арга-ыыштыг тайга шөйүүп чоруткан...

«Дима Горинниң чедип алганы» деп кино аныяк кижиниң салым-чолунга таварышкан күш-ажылчы оруктуң шынныын, чаа кирген кежигүнүң коллективтиң кижизилип ап шыдаанын көргүзүп турар. Ажыл-ишке ынак, коммунистиг ёзу-биле ажылдап, чурттап, өөренип турар аныяк ооллар, кыстарның чаагай сеткил-сагыжы, күзээн чүүлүн чедип алганы бо кинонуң көргүзүглериниден илдең болгаш тодаргай.

Бо кинонуң сценариязының автору Б. Медовой, режиссер-турааучулары—Ф. Довлатян биле Л. Мирский. Фильмде арга-дуржулгалыг-даа, чаа аныяк артистер-даа ойнап турар.

Н. КОЛ.

ЭШ-ХУУЗУНУҢ СУД ХУРАЛЫНДАН

Ниитилелге ажыктыг күш-ажылдан ойталап, ниитилелге таарышпас мөңгүс ёзу-биле амыдырап турар кижилерге удур чоннуң килеңи күштелген. Межегейниң ажылчы чоннары боттарының хуралдарынга арагачыларны, чалгаларны, ниитиниң корум-чурум үрекчилерин чидиг, шыңгыы шүүмчүлээн болгаш эш-хуузунуң судунуң, улусчу дружинаның ажылын өскиждерин саналдааннар. Совхозтуң девискээринге 8 кезек черге болган чоннуң хуралдары үстүнде айтыыг талазы-биле чогуур шиитпирлерни үндүрген.

Эш Т. Загодкин дарыалаан эш-хуузунуң судунуң хуралынга чамдык ажыл кылбас арагачы, ниитиниң корум-чурумун үрээр кижилериниң дугайында херектерни чугаалажып шиитпирлээн. Иван Нару чүгле «Межегей» совхозка безин бир ажылдан бир ажылче беш катап солушкан, үргүлчү арагалаар, ажыл шагы үзер, ооң кедерезе кылып турган ажылын шуут бодунуң туразы-биле таштап, аңнап кыдыгыр чоруп каапкаан. Ынчалаа-даа Галяны дүрген-не хөрүскеп, электродамчыдылганың шугумунуң чаа-чаа метрлери немежир дээрзин Дима бүзүрелдиби-биле билип турган.

Галя-биле ооң ужуражылгазы болгаш, ынчалзажок ук ужуражылга анаа эвес байдалга болган: Галяже ол хем кырында шейген демир удазынаар дамчып чораан четкен. Адаанда оларның бригадазының ооллар, кыстары ажылдап турганнар, а хөй-хөй километрлерже делгем болгаш арга-ыыштыг тайга шөйүүп чоруткан...

«Дима Горинниң чедип алганы» деп кино аныяк кижиниң салым-чолунга таварышкан күш-ажылчы оруктуң шынныын, чаа кирген кежигүнүң коллективтиң кижизилип ап шыдаанын көргүзүп турар. Ажыл-ишке ынак, коммунистиг ёзу-биле ажылдап, чурттап, өөренип турар аныяк ооллар, кыстарның чаагай сеткил-сагыжы, күзээн чүүлүн чедип алганы бо кинонуң көргүзүглериниден илдең болгаш тодаргай.

Бо кинонуң сценариязының автору Б. Медовой, режиссер-турааучулары—Ф. Довлатян биле Л. Мирский. Фильмде арга-дуржулгалыг-даа, чаа аныяк артистер-даа ойнап турар.

Н. КОЛ.

Нинтилелге ажыктыг күш-ажылдан ойталап, ниитилелге таарышпас мөңгүс ёзу-биле амыдырап турар кижилерге удур чоннуң килеңи күштелген. Межегейниң ажылчы чоннары боттарының хуралдарынга арагачыларны, чалгаларны, ниитиниң корум-чурум үрекчилерин чидиг, шыңгыы шүүмчүлээн болгаш эш-хуузунуң судунуң, улусчу дружинаның ажылын өскиждерин саналдааннар. Совхозтуң девискээринге 8 кезек черге болган чоннуң хуралдары үстүнде айтыыг талазы-биле чогуур шиитпирлерни үндүрген.

Эш Т. Загодкин дарыалаан эш-хуузунуң судунуң хуралынга чамдык ажыл кылбас арагачы, ниитиниң корум-чурумун үрээр кижилериниң дугайында херектерни чугаалажып шиитпирлээн. Иван Нару чүгле «Межегей» совхозка безин бир ажылдан бир ажылче беш катап солушкан, үргүлчү арагалаар, ажыл шагы үзер, ооң кедерезе кылып турган ажылын шуут бодунуң туразы-биле таштап, аңнап кыдыгыр чоруп каапкаан. Ынчалаа-даа Галяны дүрген-не хөрүскеп, электродамчыдылганың шугумунуң чаа-чаа метрлери немежир дээрзин Дима бүзүрелдиби-биле билип турган.

Галя-биле ооң ужуражылгазы болгаш, ынчалзажок ук ужуражылга анаа эвес байдалга болган: Галяже ол хем кырында шейген демир удазынаар дамчып чораан четкен. Адаанда оларның бригадазының ооллар, кыстары ажылдап турганнар, а хөй-хөй километрлерже делгем болгаш арга-ыыштыг тайга шөйүүп чоруткан...

«Дима Горинниң чедип алганы» деп кино аныяк кижиниң салым-чолунга таварышкан күш-ажылчы оруктуң шынныын, чаа кирген кежигүнүң коллективтиң кижизилип ап шыдаанын көргүзүп турар. Ажыл-ишке ынак, коммунистиг ёзу-биле ажылдап, чурттап, өөренип турар аныяк ооллар, кыстарның чаагай сеткил-сагыжы, күзээн чүүлүн чедип алганы бо кинонуң көргүзүглериниден илдең болгаш тодаргай.

Бо кинонуң сценариязының автору Б. Медовой, режиссер-турааучулары—Ф. Довлатян биле Л. Мирский. Фильмде арга-дуржулгалыг-даа, чаа аныяк артистер-даа ойнап турар.

Н. КОЛ.

Областа АГААР-БОЙДУСТУҢ байдалы

Бөгүн областа булуттагылап каап турар, чамдык черлерге дилмирээшкиннерлиг хүн болур. Хат өй-тавында. Агаарның температураза: областа—25—30, а Кызылга—28—30 градус чылыг.

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНГА

деп кинону көрүнер.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, пропаганда килдизинин 23-54, харыысалгалыг секретарынын болгаш харыысалгалыг дежурныйның 23-35, көдээ ажыл-агый килдизинин 25-38, партийжи амыдырал болгаш культура амыдырал килдистериниң 37-13, иштики информация килдизинин 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг килдистериниң 21-27, үлетпүр болгаш транспорт килдизинин 22-64, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС—00400 Чагыг № 1444. Культура эргелелинин типографизы.